

DPN 6634

भागवत महापुराण BHĀGAVATA MAHĀPURĀṆA

Title :

Run. No. 7359

Cat. No.

Micro. No.

Subject पुराणा Purana

Religion : Hindu / Bauddha

Language : Skt. / New. / Nep. / Skt.- New. / Maith.- New. / New.- Nep. /

Size in cms. 33.7 x 13

Folios

27

Lines (in a page) 10

Compl. / Incompl.

(1-37 /
Mss. - 12-18, 32-33, 35)
Chapt. / act /

Author / translator

Scribe / donor

Date: NS / SS / VS / KS

Ruler / place

Script : New. / Dev. / Bhuj. / Ran. /

Illus. :

Material : palmleaf / paper / thyasaphu /

Condition : fine / damaged by worms, rats, water /

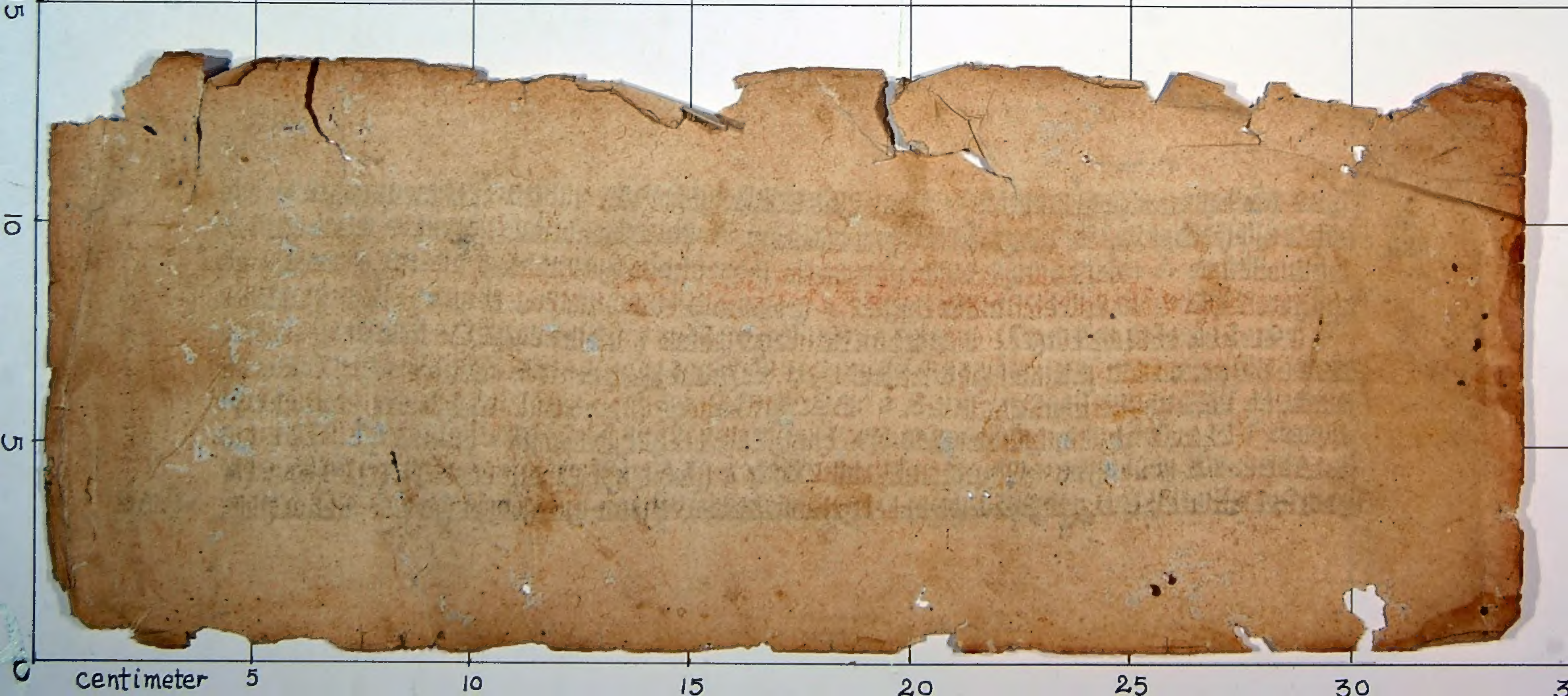
Beginning, colophon, post-colophon :

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॥ या विश्वं विततेति पातयाने या संहर्ति कल्पक्षये

P. T. O.

ब्रह्मणां च हरिं हरं च मनसै वोन्वा दयंती गुरौः
सावित्री चरमामुखां च तनुजां दत्वा भतेभ्यः पृथक्
जु... पश्यति दश्यते च सकलं तां नोमि विश्वेश्वरी ॥ १ ॥

इति श्री भागवते महापुराणे अष्ट दश साहस्र्यां संहितायां प्रथमस्कन्धे
शौनक प्रश्नो नाम प्र(थ)मोऽध्यायः ॥ १ ॥ (Folio 2)

दे.भा.हि.
१

श्रीगणेशायनमः याविश्ववितनोतिपालयति यासंहर्तिकृत्स्नस्येव ब्रह्माणं च हरिं हरं च मनसैवोत्पादयन्ती गुरोः सावित्री चरामुमां च तनुजां दत्ता
त्र्यम्बकं नमः ॥ १ ॥ पश्यति दृश्यते च सकलं तानौर्मिविश्वेश्वरी १ यैर्न श्रुतं भागवतं पुराणं नारायणैः प्रकृतिः पुराणी प्राप्तेन तत्त्वं गुरुवक्त्र
तोयैः तेषां दृष्ट्या जन्मगतं नराणां २ पुराणान्यन्यानि हरिहरकलापकलितानि कविः कृत्वा सौन्दर्या विरचितानि बुद्धिविभवेन ३ गुणातीतं
स्फीतगुणारसमुत्तमस्तम्बुचिकिंच पुराणं श्रेष्ठं विरतियुतिपांचकारकिलकृत्स्नः ४ श्रुत्वा भागवतं पुराणं मुच्यते भवसंकटात् पंचलक्षणासं
युक्तं विलसितान्वितं ४ कृष्य उचुः आश्चर्यकारमेतत्तैर्वचनं गर्भहेतुकं संदेहोत्र समुत्पन्नः सर्वेषां नस्तपस्विनां मातायासस्य मेधाविनानाम्नास
त्यवतीति च विवाहिता पुराणज्ञानारी शतनुना कथं ५ कस्य पुत्री कथं यासमस्तभवने स्थिता ईदृशी सा कथं गता पुनः शतनुना कृता ७
तस्या पुत्रौ वरौ जातो तत्कथं यमुव्रतं विस्तारेण महाभाग कथां परमप्रावर्णी ८ उत्पत्तिं वेदयासस्य सत्यवत्यास्तथा पुनः श्रोतुं कामावयं सर्वकृ
षयः शंशितव्रताः ९ सूत उवाच प्राणम्य परमां शक्तिं चतुर्वर्गप्रदायिनीं आदिशक्तिं विदिष्यामि कथां पौराणिकीं शुभां १० यस्याच्चाणमात्रेण
सिद्धिर्भवति शाश्वती याजेनापीहि बीजस्य वाग्भवस्य विशेषतः ११ सम्यक्त्वात्माना सर्वैः सर्वकामार्थसिद्धये स्मर्त्तव्या सर्वथा देवी वाञ्छितार्थप्रदा
यिनी १२ राजोपरिचो नाम धार्मिकः सत्यसंगारः विदिदेश्ययतिः श्रीमानवभूवद्विजपर्वकः १३ तपसा तम्यतुष्टेन विमानं फाटिकं शुभं दत्तमिन्द्रे

रामः

तत्र भागवते पुराणं पंचमं देवसंयुतं कथितं पल्लवा सर्वसर्वलक्षणसंयुतं १६ उद्देशमात्रेण तया कीर्तितं परमाद्भुतं मुक्तिरं च मुमुक्षुणां सा
मदं धर्मं हंतया १७ विस्तरेण तदा त्वादि पुराणोत्तममादरात् श्रोतुकामा हि जाः सर्वे दिव्यभागवतं शुभं १८ त्वं जानासि सर्वज्ञो राणी
संहितां किं ला कृत्वा कौतुहलमकृत्वा तस्य कृतत्वगणाश्रयः १९ श्रुतामन्यानि धर्मज्ञस्तु त्वान्निःस्तानि वा नैव तन्निजजायो धसुधापा
ने मरायथा २० धिक् सुधापिबतोस्तु मुक्तिर्नैव कदाचना पिबन् भागवतं स घनरोमुच्येत संकटात् २१ सुधापाननिमित्तं पृच्छता यज्ञा
सहस्रशः न शान्तिमधिगच्छामस्तु सर्वो ज्मना वयं २२ मत्वा नो हि फलं स्वर्गः स्वर्गात् प्रच्यवमां पुनः एवं संसारवक्त्रे स्मिन् भ्रमरां च निरं
तरे २३ विना जानेन सर्वज्ञे नैव मुक्तिः कदाचन भ्रमतां कालवक्त्रे न राणां त्रिगुणात्मको २४ अतः सर्वरसोपेतु पुराणं भागवतं बुद्धा
पावनं मुक्तिरं गुत्वं मुमुक्षुणां महाविषं २५ ॥ इति श्रीभागवते महापुराणे अष्टदशोऽध्यायः संहितायां प्रथमस्कंधे शौनके प्र
श्नो नाम प्रमोऽध्यायः १ स्तुत उवाच धर्मो ह प्रतीभाप्यो हं पावितो हं महात्मभिः यत्पृष्टं सुमहत् पुराणं वेदविश्रुतं १ तदहं संप्रव
क्ष्यामि सर्वं श्रुत्यर्थं समतं रहस्यं सर्वज्ञां चाराणामागमानामनुत्तमं २ नत्वा तत्पदं कजे सुललितं मुक्तिप्रदं योगिनां ब्रह्माद्यैरभिसंवि
तं कृतिपरैर्ध्येयं मुनीन्द्रैः सदा वक्ष्याम्यस्य सविस्तरं बुद्धरसं श्रीमत्पुराणोत्तमं भक्ता सर्वरसालये भगवती ज्ञान्ना प्रसिद्धं जनाः ३

६० भा० प्र०

२

याविषेयमिधीयते श्रुतिपुये शक्तिः सदाद्यापरा सर्वता भवबंध छिति निपुणा सर्वा शये संस्थिता दुर्ज्ञेया सुदुर्गात्मभिश्च मुनिभिर्ध्यानात्पदं प्र
प्रापिता प्रससा भवती ह सा भगवती बुद्धिप्रदामेत्कवे ४ सष्टा खिलं जगदिदं सरसत्वरूपं शक्ता स्यात्त्रिगुणाया परिपाति विश्वं संतुष्टक
कल्पसमये रमते तथैकोता सर्वविश्वजननी मनसा स्मरामि ५ ब्रह्मा सृजत्यखिलमेतदिति प्रसिद्धं पौराणिके श्रव्यं तत्त्वतु वेदविद्धि
विष्णोः सुनाभिकमले किल तत्पजन्मते रुक्ममेव सजते न हिसः स्वतंत्रः विष्णुस्तु शेषशयने स्वपितीति काले तन्नाभिपद्ममुकुले खलु तस्य
जन्म आधारात् किल गतो संकर्षणो स बोधेयतां स भगवान् कथं मुनिभिः ६ एकारावस्य सलिलं सरसं प्रमेव पात्रं विना न हिरस्य स्थि
तिः कदापि राया सर्वभूतविषये किल शक्तिरूपा तां सर्वविश्वजननीं शरणां गतोऽस्मि ७ योगनिद्राभीलिनं तं विष्णुं दृष्ट्वा बुजे स्थितः
अजल्लुष्टावयां देवीतामहं शरणां ब्रजे ८ तां ध्यात्वा स गुणां मायां मुक्तिं दानिर्गुणां तथा वक्ष्ये पुराणमखिलं श्रुत्वा तु मुनयस्त्विह ९
पुराणमुत्तमं पुराणं श्रीमद्भगवताभिर्धा अष्टादश सहस्राणि श्लोकास्तत्र सुसंस्कृताः ११ स्कंधा द्वादश एवात्र कृत्स्नं विहिताः शुभा
द्वात्रिंशत्रिंशतं सर्गमध्यायाः परिकीर्तिताः १२ विंशतिः प्रथमे तत्र द्वितीये द्वादशे वत् त्रिंशद्वैवत्ततीये तुष्टमेतत्संख्याश्रुत्वा चतुर्थे पं
चविंशतिः १३ पंचविंशतयाध्यायाः पंचमे परिकीर्तिताः एकत्रिंशतया षष्ठे चत्वारिंशद्वसप्रमे १४ अष्टमे तत्संख्याश्रुत्वा पंचाशत्

राम०

नवमे तथा त्रयोदशसं प्रोक्ता दशमे मुनिना किला १५ तथा वैकादशस्कंधे त्रिंशद्वै परिकीर्तिताः विंशद्वैवत्तयाध्यायाः द्वादशे मुनिसत्तमा
१६ एवं संख्यासंख्याता पुराणं पंचलक्षणां १७ निर्गुणायाः सदानि स्यात्प्रापका विकृता शिवा योगगम्या खिला धारातुरीया पाव संस्थिता
१८ तस्यात्कृता खिकिः शक्तिराजसीतामति तथा महालक्ष्मी सा स्वती महाकाली तिता त्वयः २० तां संति स्तरां शक्तिनां देहांगी कारत्
सराः सद्यर्थे वसमाख्यातः सर्गः शास्त्रविशारदैः २१ हरिहिराण्यरुद्राणां समुत्पत्तिस्तत्तत्तत्तः पालनोत्पत्तिनाशार्थं प्रतिसर्गः स्मृत
तौ हिसः २२ सोमसूर्योद्भवानां वैराज्ञां वशप्रकीर्तनं २३ हिरण्यकश्यपादीनां वंशां परिकीर्तिताः २४ स्वायंभुवप्रसुखानां मन्त्रां परि
वर्णनं कालसंख्या तथा ते प्रातः शुभं तराणां वै २५ पंचलक्षणा युक्तानि भवन्ति मुनिसत्तमाः २५ सपादलसंचतया भारतां मुनीनां कृ
तं इति हासमिति प्रोक्तं पंचमं वेदसमतं २७ शौन **कउवाच** कानि तानि पुराणानि ब्रह्मिस्तत्सवित्स्तरात् कतिसंख्यानि सर्वं शाश्वतं का
मावयंति ह २८ कलिकालविमितास्मानैमिवारणवातिनः ब्रह्माण्डसमादिष्टो वक्रैरस्त्रा मनोमयै २९ कथितं ब्रह्मणा सर्वां रगच्छंतु
सुत्रैव यावत्सत्सुगुणं वक्रपृष्ठतः तत्रैमिः शीर्यते यत्र सदेशः पावनं स्मृतः ३० कलेस्तत्र प्रवेशेन कदाचित्संभविष्यति तावतिष्ठतु तत्रै
व यावत्सत्सुगुणं पुनः ३१ तच्छ्रुत्वा ब्रह्मन्तस्य गृहीत्वा तत्कथानं कं चालयन्निर्गतास्तर्ही सर्वदेशविदस्य ३२ प्रीत्या त्रचालय वक्रैर्नैमि

शीरोत्रपत्रतः तेनेहैमिवं प्रोक्तं संप्रमपावने ३३ कलिप्रदेशेनेवात्रतस्मात्प्राप्तं कृतं मया मुनिभिः सिद्धं वैश्वकलिभीर्ते महा-
त्मभिः ३४ पञ्चहीनाः कृतमसापुराणादिमिहिल कालातिवाहने कार्येयावत्सयुगागमः भार्गवयोगिनसंप्राप्तत्वेनापि स तस्यै-
वा कथयाद्यपुराणोद्दिपावने वस्यसंमते ३५ सतस्युष्ट्रवः सर्वेवत्काले मतिमानथा निर्व्यापारावयुक्तमेकचित्तास्तथैवचा ३७
त्वंस्तमवरीषोपुलापत्रपदिवर्जितः कथयाद्यपुराणोद्दिपावने भावते शिवं ३८ यत्रधर्माथेकामानोवर्तने विधिद्वयं विद्यामा-
यतयामोक्षकथितो मुनाकिला ३९ ह्येयनेन मुनिना कथितं यद्व्यावने नतप्यासोवयं सत्कथां श्रुत्वा नमो ४० सकलगुणाग-
रानामेकपात्रं पवित्रमखिलभुवनमातुः साधवाधाचरीत्री निखिलमलाराणानां नाशकृत्कामदं च प्रकटयन्मावसानामयुक्तं पुरा-
३३ श्रीमहावते महापुराणे मम स्तुतिं शौनकाय श्रोतामिहोऽध्यायः ॥२॥ सत ३३ वा ॥ श्रुत्वा तु संप्रवक्ष्यामि पुराणानि मुनीश्वराः या-
थाश्रुतानि तत्त्वेन व्यासः सत्सवती सुतात १ मह्यमहमप्येव वचनं वचतुष्टयं अनापलितकर्मैकं पुराणानि पृथक् पृथक् २ चतुर्दश
सहस्रं वसन्तमाघं प्रकीर्तितं तथाग्रहसहस्रं चतुर्मासं देयं महद्भुतं ३ चतुर्दशसहस्राणि तथापंचशतानि च भविष्यं पश्चिमं संस्थातुं
निभिः सत्त्वदर्शिभिः ४ अष्टादशसहस्रं वै पुराणं भागवतं किला तथा वायुत संस्थातुं पुराणं वसन्तं कं ह्यदशैव सहस्राणि त्रयोदशं

चशताधिकं तथाष्टादशसहस्रं चतुर्मासं देयं महद्भुतं ५ असुतं वामनाख्यं च वायुख्यं च दशतानि च त्रयोविंशतिसहस्रं वै संप्रवक्ष्यामि मुने ६ चतु-
र्विंशतिसहस्रं चारुण्यं पुराणं ७ वाउशैव सहस्राणि पुराणानि संस्थितं पंचविंशतिसहस्रं चारुण्यं पुराणं ८ पंचपंचाशसहस्रं च
माख्यं विपुलं मतं एकादशसहस्राणि लिङ्गाख्यं चातिविस्तरं ९ एकोनविंशसहस्रं चारुण्यं पुराणं १० एकोनविंशसहस्रं चारुण्यं पुराणं ११ एकाशीतिसहस्राणि स्कन्दाख्यं पुराणं १२ तथैवोपपुराणानि श्रुत्वा तं क-
विसत्तमाः सनत्कुमारं प्रथमं नारसिंहं ततः परं १३ नारीयं शिवं चैव दुर्वातं समनुत्तमं कापिलं मानवं चैतथा प्रौढं सत्समतं १४
चारुण्यं कालिकाख्यं च सावं नदीकृतं शुभं सौरं पाराशरं प्रोक्तं आदिसंज्ञातिविस्तरं माहेश्वरं भागवतं वासिष्ठं च सविस्तरं एतास्युपपुरा-
णानि कथितानि महात्मभिः १५ अष्टादशपुराणानि कृत्वा सप्तदशी सुतः भारताख्यानमखिलं च केतुपट्टहितं १७ मन्वन्तरेषु स-
र्वेषु हापरेषु येषु च प्रादुर्भूतोति मधुर्माथि पुराणानि यथाविधि १८ हापरेषु विष्णुर्मास रूपेण सर्वदा वेदमेकं सुवदधाकुरुते
हितकाम्यया १९ अल्पायुषा लब्धं हि श्रुमिमानसा कालावया पुराणसंहितां पुराणं कुरुते सौयगेयुगे २० स्त्रीशूद्राद्विजवधूनां न-
वेदश्च वरास्तु तेषामेव हितार्थाय पुराणानि कृतानि वै २१ मन्वन्तरे सप्तमे अशुभे वैवस्वताभिधे अष्टाविंशतिमेमां महापरां

भा० प्र०
४

निसतमाः २२ व्यासः ससवती सनुः गुरुर्मधुर्मवित्तमः एकोनत्रिंशे संप्राप्ते दैर्घ्यासो भविष्यति २३ अतीतास्तथा व्यासाः सप्त
विंशतिरेव च पुराणा संहिता तैल्ल कथिता तु पुगे युगे २४ ॥ **अथ यजुः ॥** इति सत महाभागः व्यासा सर्व युगोद्भाः वक्ता सत पुरा
णानां द्वापरे द्वापरे युगे २५ ॥ **सत उवाच ॥** द्वापरे प्रथमे व्यस्ताः वेदा स्वयं स्वयं भुवा प्रजापतिर्हितीयेतु द्वापरे व्यास कार्य कृत तृतीयैवा
व्यासश्चतुर्थे तु रहस्यतिः पंचमे सविता व्यासा षष्ठे सत्सुक द्वापरे सधवासतमे प्राप्ते वसिष्ठः षष्ठे मे सतः सारस्वतश्च नवमे त्रिधा
मादशमे तथा २६ एकादशे तु त्रिवृषो भारद्वाज सतः परं त्रयोदशे चांतरि साधर्माचापि चतुर्दशः २७ अथारूपाः पंचदश षोडशे
तु धानंजयः सप्तदशे मे धानि पृथ्वी त्वष्टा दशे तथा ३० अत्रिरेकोनविंशे यमौतमस्ततः परं उतमश्चैकविंशे यदयोत्मा पारि कीर्ति
तः वेनोवाजस्तजास्तसोमो सुष्याय रास्तथा तृणा विंदस्तथा व्यासो भार्गवस्ततः परं ३१ ततः शक्तिर्जीतुकर्णो ह्येवै पायनस्त
तः अष्टाविंशति संख्ये पंकथिता यामया मृताः ३३ इत्याहै पायनात्प्राप्तं पुराणं च वमया शुभं श्रीमद्भागवतं पुराणं सर्वदुःखौघनाश
नं ३५ कामदेवोदसहं चैव वेदार्थपरिचूहितं सर्वो गमस्तारामं मुस्तस्त्राणं सदा मियं व्यासेन कृत्वा यशुभं पुराणं युकाय पुत्राय म
हात्मने पतु वैराग्य युक्ताय प्रपाठितां वै विज्ञाय वै वारिणं संभवाय ३७ श्रुतं मया तत्र तथाग्रहीतं यथार्थं वदामि सुखा मुनीन्द्राः

राम०
४

पुराण गुत्वं सकलं ३८ गुरोः प्रसादात्कुरुणानिधेः श्रु ३९ सुतेन दृष्टं सकलं जगदपुराण गुत्वं द्वैपायनस्तदा अयोनिजेनाद्रुत बुद्धिना
द्रुत बुद्धिना वै श्रुतं मया तत्र महात्मना ३९ श्रीमद्भागवतामरं विपफलास्वादादरः सतमः संसारार्णवदुर्विगाहसलिले संतर्तु कामशुकः
नानाख्यान रसालये श्रुति संमं प्रेक्षा शृणो च क्लिप्ततृप्तान विमुचते कलिभया रेव विधः कः सितो ४० पापिमानपि वेदधर्मरहितः स्वाचा
रहितः शलो आज्ञेनापि शृणोति पः परमिरं श्रीमत्सुराणो तं भुक्ता भोग कलापकः सितिले परं वाक्छितं प्राप्नोतीति न संशयः भगवतीनामां
कितं सुदं ४१ यानि गुरा हरिहरादिभि र्पुलभ्या विद्यासतां प्रियतमाथ समाधिगम्या सातस्पवितकहरे प्रकरोति भावयः संश्रुणोति
सततं तु सती पुराणं ४२ संप्राप्य मानुषं सर्वं सकलां गुरुं पोतं भवार्णवजलोत्तराण्यकायं संप्राप्य वाचकमहान् शृणोति सुखः सो वै चितो
अविधिना सुखं पुराणं ४३ यः प्राप्य कर्णयुगलं पुरुमानुषत्वे रागी शृणोति सततं च परपवादान् सर्वार्थं रं सनिधिविमलं पुराणं श्रेष्ठं
न किं न शृणोते भुवि संदुहिः ॥ ४४ ॥ ॥ ३ ॥ **ति श्री भागवते महापुराणे तृतीयोऽध्यायाः ॥ अथ यजुः ॥** सौम्या सस्य भार्यायां क
स्या जातः सुतः शुकः कथं वा कीदृशं कामं पठितो यः सुसंहितां १ अयोनिजस्तत्प्राप्नोतस्तथा वारिणजः शुकः संदेहो तिसहान्त
त्रकथया वमहासते २ गर्भयोगी श्रुतः सर्वं शुको नाम महातपाः कथं वपरितंतेन पुराणं विस्तरं ३ ॥ **सत उवाच ॥** पुराणं स्वतीतिरे

आसः ससवतीसुतः आश्रमेकलविंशौ नुदृष्टाविस्मयतागतः ४५ जातमात्रं शिशुनीरे मुक्तमुखा नमो हरे ताम्रासं शुभसर्वो गपिच्छं कुर
 विराजितं ५ तौ तु भस्मार्थमसंतरतौ श्रमपरायणौ शिशोश्च पुटेभ संसिपंतौ च पुनः पुनः ६ अंगोकागानि बालस्य घर्षयंतौ मुहान्वितौ
 बुवंतौ च मुखं प्रेम्णा कलविंशौ शिशोः सुभं ७ वीक्ष्य प्रेमाद्रुतं तत्र बाले वदकपोलतया आसश्चिंतातुरः काममनसा समचित्तयत तिर्यचा
 नामपि प्रेमपुत्रे सममिलस्यते किंचित्त्रयमनुष्माणं सेवाफलमभीक्ष्णं ८ किमेतौ वदकौ चास्य विवाहं सुखसाधनं विंशसुखिनौ स्या
 तां दृष्ट्वा वधुमुखं धुमं ९ अथ वा वार्द्धके प्राप्ते परिचर्यो करिष्यति पुत्रपरमधर्मिष्ठः पुण्यार्थकलविंशयोः १० अर्जिपित्वा यवाश्च
 पित्रोः समर्पयिष्यति अथवा प्रोतकार्यो गिरि करिष्यति यथाविधि कथं वायुं गपाश्चाङ्गला संवितरिष्यति नीलोत्तंगं विधिवत् करिष्य
 ती बालकः संतारे च समस्यातं सुखानां मुत्रं सुखं पुत्रगात्रपरिच्छाः लालनं च विशेषतः १४ अपुत्रस्य गतिर्नास्ति स्वर्गो नैव वनैव च पु
 त्रादन्तरं नास्ति परलोकस्य साधनं १५ मन्त्रादिभिश्च मुनिभिर्धर्मेशास्त्रेषु भाषितं पुत्रवान्त्वर्गमाप्नोति नापुत्रस्तु कथं वत करोति मनसा
 चिंतो दुस्वितः पुत्रादर्जितः १६ धनं मे विपुलं गेहे पात्राणि विविधानि च मंदिरं सुंदरं चैतलौ स्य स्वामी भविष्यति १७ मृत्युकाले मनस्त
 स्पृहः खेन भ्रमते यतोऽप्यदुर्गती न तन्मां तवित्तस्य सर्वथा २० सर्वदुःखविधां चिंतो कृत्वा ससवतीसुतः नित्यसर्वदुःखाचो संवि

राम०

विमताः संवमं बह २० विचार्य मनसा सर्वं कृत्वा तपसि निश्चयं जगाम चतुर्मुखं मेरुपर्वतसंनिधौ २१ मनसा चिंतयामास कं देवं सनुपा
 स्मदे वरप्रदाननिपुणा वांछितार्थप्रदं तथा २२ विष्णुं रुद्रं सुरं देवा ब्रह्माणं वा दिवाकरं गणेशं कार्तिकेयं रापावकं वरुणांतथा २४ एवं
 चिंतयन् स नारदो मुनिसतमः यदृच्छा समायातो वीराणां पाणिः समाहितः २५ तं दृष्ट्वा परमप्रीतो आसः ससवतीसुतः कृतार्थमा
 स नदत्वा प्रपद्य कृशले मुनिं २६ कृत्वा कुशलप्रश्नं तु प्रपद्य मुनिसतमः चिंतातुरो मिकस्मात्तं देवाप न वदस्व मे २७ **॥ व्यास उवा**
च ॥ अपुत्रस्य गतिर्नास्ति न सुखं मानसं तथा तदर्थं दुःखितश्चाहं चिंतयामि पुनः पुन २८ तपसा तौषया म्यघं कं देवं वांछितप्रदं उ
 त्ति चिंतापरो म्यधत्वा मं शरणागतः २९ सर्वलोसि मुने त्वं वोकथया मुकृपानिधे कं देवं शरणां पामि यो मे पुत्रे रहाति हा ३० **॥ स**
त उवाच ॥ इति पृष्ट्वा स नारदो वेदविमुनिः उवाच पर्याप्तीत्याहं प्रतिमहामनाः ३१ पाराशर्यमहाभाग पत्वं पृच्छसि
 गामिह तमेवार्थं पुराष्टः पि पित्रामे मधुसूदनः ३२ ध्यानस्थं वही दृष्ट्वा पिता मे विस्मयं गतः पर्वपृष्ठतः देवं श्रीनाथं जगतः
 पतिं ३३ कौस्तुभोऽसितं रिरिदं शंखचक्रगदाधरं पीतांबरं वतुर्वीरं श्रीवत्सविहृत्तोरसां ३४ कारणां सर्वलोकानां देवदेवं जग
 द्गुरुं वासुदेवं जगन्नाथं तप्यमानं महत्तपः ३५ **॥ ब्रह्मा उवाच ॥** देवदेवं जगन्नाथं भूतभक्ष्यं भवभ्रमो तपश्चरमिकस्मात्तं किं ध्याय

भा० प्र०

सिंजनादेन ३६ विस्मयोपममासर्थं सर्वजगतां प्रभुः ध्यानयुक्तो सिद्धेशकिंचित्त्रमतः परं ३७ त्वन्नाभिकमलाज्जातः कर्त्ता हम्
खिलस्यह त्वतः कोऽप्यधिकोऽप्यस्ति देवो ब्रह्मरमापते ३८ जानाम्यहं जगन्नाथ त्वमादिः सर्वकाराणां कर्त्ता पालापिताहर्ता समर्थः
सर्वकार्यकृत् ३९ उच्छ्रयाते महाराजास्तजाम्यहमिदं जगत् हरः संहर्तते काले सोऽपि ते वचने सरा ४० सूर्योऽभ्यमतिचाकाशे वायुर्वी
ति शुभाशुभः अग्निरपि पितृर्जन्मोऽप्रवर्षति त्वदाज्ञया ४१ त्ववध्यायसि कं देवं संशयोपमहात्मन त्वसरं नैव पश्यामि देवं वैभुवन
त्रये ४२ कृपां कृत्वा वदस्वायमन्तोऽस्मि तव सुव्रतः महतो नैव गोप्यं हि प्राप किंचिदिति स्मृतिः ४३ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य हरिराहम्
जापतिं शृणुधे कमना ब्रह्मन प्रवर्षीमि मनो गते ४४ अहं त्वं शंकरश्चैव स्थितिस्तस्यैतकाराणां जानतिर्वचनाः सर्वसदेवा सुमा
नुषाः ४५ सृष्ट्या त्वं पालकश्चाहं हरः संहारकारकः कृताः केनेति संतर्कः क्रियते वेदपारमैः ४६ जगत्संजनने शक्तिवत्त्वपिवर्त्ता
तिगजग्री सात्विकमपि रुदे च तामसी परिकीर्तिताः ४७ तया विरहितस्त्वतुनस्वेतत्कारणप्रभुः नाहं पालयितुं शक्तः संहर्तुं नापि
शंकरः ४८ तदधीना वयं सर्ववर्त्तामः सततं विभो प्रत्यक्षे च परेक्षे च हृष्टांतं शृणुवत ४९ मम भार्यो वैरागो हामहालस्मीति विश्रु
ता स्वाधीनपतिका सा च स्वाधीनोऽस्म्यहं सरा कदाचित्कोपमायाति नुष्टिं याति कदाचना तुष्टापां वसुस्वमे स्याद् स्वरो मसुद्वैः

एम०

६

५१ नमस्तीचा पराभार्या कामिन्यातिभयेन च वशावर्त्ती सदेवाहं वर्त्तामी चतुरानन ५२ तया त्वमपि सा विद्या पार्वत्या शंकरा स्तथा तच्चित्तवर्त्ति
नः कामवपंचवशावर्त्तिनः ५३ सर्ववयं पराधीनाः प्रत्यक्षेणोपलस्यते परोक्षं शृणुवेदतपश्चालक्ययामिते ५४ स्वयामि शेषवर्षके प
रं त्र्योनसंशयः तदर्थं नम्रयोतिष्ठे काले कालवशातः ५५ तपश्चामि सततं पराधीनोऽहं सदा कदाचित्सहलस्म्यवै विरहरामिय
यासुखे ५६ कदाचिदानवैः सार्द्धं संश्रामं प्रकरोम्यहं दाह्यादेहहमनं सर्वलोकभयंकरं ५७ प्रत्यक्षं तव धर्मं तस्मिन्नेकाशीव तदा
पंचवर्षसहस्राभिवाक्यपुद्गमयाकृते ५८ तौ करीमलजौ दुष्टादानवौ मरुगर्वितौ संतु कामो वते पापौ निवृत्तौ मधुकैतभौ ५९ तदा
त्वया किनतातं सर्वकारणमदुतं महलस्य महाभागपुच्छसि पुनः पुनः ६० यच्छिष्टया वपो भस्मा विवृतं महाराजोक्तं च को
लसिंहश्च रामनश्च युगे युगे ६१ कस्यापि न प्रियं लोकेति यैः कोनिषजन्मयत नाम वस्वेष्टया कामवाराणां निष विहाय ला
स्याः सहसं विहारं कोयाति मत्स्यादिषु योनिषु हीन शण्या वमुक्ता गह्वरासनं सुकरोति पुद्गलं विपुलं स्वतंत्रं ६२ पुरा पदस्वेतसि
रो मत्स्ये गतं धनुः सोऽप्रबलः कपि त्वया तदा वाजशिरोऽपि छित्ता संयोजितं शिल्पिवरेणातत्र ६३ हयाननो हं परिकीर्तितश्च प्रसस
तः प्रलोककर्तः विद्वं नयं किल लोकमधो सहेतुकोऽत्मा त्वरोहियः स्यात् ६४ ॥ इति श्री भागवते महापरां प्रथमं स्कंधं चतुर्थो

॥ ५॥ ॥ ४॥ कथय जु ॥ सतास्माकं मनः कामं मनं संशयसागरे त्वयोक्तमहाराष्ट्रं जगद्विस्मयकारकं १ यन्मन्त्रमाधवस्यापि
 गतो देहात्मनः परं हयग्निरवस्तया जातः सर्वकर्ता जनार्दनः २ वेदोपि स्त्रोतियं देवदेवाः सर्वपदाश्रयाः आदिदेवा जगत्प्राथः सर्वकार
 णकाराणां ३ तस्यापि वदनं चिन्मं देवयोगात्कथं तदा तत्सर्वं कथयामि त्वं विस्तरं रामहात्मनः ॥ ४ ॥ **स्तुत उवाच ॥** श्रावतु मुनिः सर्वसा
 वधानाः समंततः चरितं देवदेवस्य विस्मोः परमतेजसः ५ कदम्बविहारं पुद्गलत्वादिवः सनातनः दशवर्षसहस्राणि परिश्रान्तो ज
 नार्दनः ६ समेदेऽशुभेऽप्यनेकत्वापमासने विभुः अवलम्बधनुः साहं कदम्बेशधरास्थितः ७ दत्ताभारधनुः कोट्यानि शयापरमा
 मतिः श्रान्तत्वादिवयोगत्वाज्जातस्तत्रातिनिद्रितः ८ तदा कालेन कीयत देवाः सर्वे सवासवाः ब्रह्मेशमहिताः सर्वयज्ञकर्तुः समुद्यता
 ९ गताः सर्वे तु वेकं देवदेव जनार्दनं देवकार्यार्थसिद्ध्यर्थं मात्मानमधिपं प्रभुं १० अदृष्टान्तं तदा तत्र तान दृष्ट्वा विलोक्यते यत्रा
 स्त्रे भगवान्विष्णुर्जमुत्तमः तदा सुराः ११ द्रुमुत्तमः तदा सीने योगनिद्रावशगतं विवेतन् विभुं विस्मृतत्रासावक्रिरे सुराः १२ स्थितेषु
 देवेषु निद्रासु मेजगस्य तो चिन्तामायुः सुराः सर्वे ब्रह्मरूपगमाः १३ तानुवाच तदा शुकः किं कर्तव्यं सुरोत्तमाः निद्रामगः कथं
 कार्यः श्रितयस्तु हरादयः १४ तमुवाच तदा शंभुः निद्रामगोऽस्मिन् दूषणं कार्यं वैवर्क्यं कर्तव्यं मयत्तस्य मुरसत्तम १५ उवाच तदा

राम ०

दन्तिर्ब्रह्मणा प्रमयोनिना भस्मिपितुं तदा तत्र धनुषो यधरास्थितं १६ भस्मिते ये तदा निम्नगमिष्यति शरासनं तरानिद्राविमुक्तोऽसौ देवदे
 वो भविष्यती १७ देवकार्यं तदा सर्वं भविष्यति न संशयः सबन्धिं संदिदेशाथ देवदेवः सनातनः १८ तमुवाच तदा वन्दिदेव देवस्य मापते
 निद्रामगं कथं देवकरोमि जगतां गुरोः १९ निद्रामगं कथं देवदेवः प्रीतिभेदेन शिशुमातृविभेदे ब्रह्महत्या समस्मृतं २० तत्कथं देव
 देवस्य करोमि तु खनाशनं किं फलं लसणा देवयेन पापं करोम्यहं २१ सर्वः स्वार्थवशो लोकं कुरुते पातकं कीलतस्मादहं करिष्यामि।
 स्वार्थं चैव प्रभसरा २२ **॥ इत्युवाच ॥** तव भागं करिष्यामि मत्समं यथा शृणु तेन त्वं कुरु कार्यं लोविष्णुं बोधय माचिरं होमक
 र्मणि पाशैव देवदानास्यतिष्यति ततो भागं विजानीहि कुरु कार्यं त्वरां न्वितं २३ **॥ स्तुत उवाच ॥** इत्युवाच तदा वन्दिधनुषो यधरास्थि
 तं चत्वादसंस्थितं भस्मो विसृज्य तदा भवत् २४ प्रसंवापां विसृज्य कोपां मुक्ताकोटिस्तथोत्तरा शब्दः समभवत् घोरस्त्रेन तस्माः सु
 रास्तदा २५ ब्रह्मरं सुभितं सर्वं वसुधा कपिता पुनः समुद्राश्च समुद्रिग्रास्त्रिमुश्च जलं जंतवः ववृतास्तथा बोधोः पर्वताश्च वक्रि
 पिरे उ-कापातमहोसा तावद्भवद्दुःखं शंसिनः दिशो घोरतराश्चासंस्तर्योऽप्यतंगतो यथा चिन्तामायुः सुराः सर्वे किं भविष्यति दु
 र्दिने एवं चिंतयत स्ते धाम्नी विस्मोऽसकुंडलं गतं कापि समुक्तं देवदेवस्य तापसाः श्रंधकोरे तदा धारेणां तत्र लाहस्तथा शि

रोहीनशरीरं तु रश्मिभिरुज्ज्वलितं ३० दृष्ट्वा कबंधं विस्मोक्ते विस्मिताः सुरसज्जमाः चिंतासागरमग्नाश्चरुः शोककर्मिताः हानाद्यकिंप्रभो
 जाते मसद्भुतममानुषं ३१ वैशंसं सर्वदेवानां देवदेवमनातन मायेपंकस्य देवेश्यपातेषां शिरोरुतं अक्षयस्त्वमेवोसि अमरोऽप्यसि सर्वदा
 एवं गते त्वयि विभो न भ्रियंते ये देवताः कीदृशस्त्वपि न स्नेहः स्वार्थे गौवस्तु दामहे नायं विग्रहः कृतो देवैर्न यस्तेन च राससैः देवैरेव कृतं त्वामिदं
 रांकस्य मापते पराधीनः सुराः सर्वे किंकुर्मः क्वजामव शराणां नैव देवेश सुराणां महचेतसां ३२ न चैवासात्त्विकी माया राजसिन्धुता मसी
 पपाछिन्नसिरस्त्रे घमाये शस्य जगद्गुरोः ३३ अंरमाना तदा दृष्ट्वा देवान् शिवपुंगवमानं बृहस्पतिस्तरो वाचशामयत्वेदवित्तमः ३४ रुद्रेतेन
 महाभागाः क्रुदितेन तथा विधिं ॥ उपायश्चात्र कर्तव्यः सर्वथा बुद्धिगोचरः देवपुरुषकारश्च हावेव सदृशबुधो उपायश्च विधातव्यो देवात्फ
 लेति सर्वथा ॥ ४० ॥ **३३ उपायः** देवमेव परं मये धिक्पौरुषमनर्थकं विस्मोरपिशिरन्निधिं न सुराणां चैव पश्यतां ॥ **३४ उपायः** अवश्यमे
 व भोक्तव्यं कालेनापादितं वयं शुभं वाप्यशुभं वापि देवकोटिक्रमेत्सुतः ४१ देवान् स्तुतुः स्नानाभोक्तव्यं वाचसंशयः यथा कालवशात्क
 तं शिरो मे शंभुना पुरा तथैव लिंगपातं च महादेवस्य शपतः तथैवापहरे महीपति तोत्सवणां भसि सदस्वभागां संप्रतिर्देवं देवशवीपतेः
 स्वर्गांश्च शस्त्रावासाः कमलेमानसे सरो ४४ सतेहः खस्य भोक्तारः केन दुःखेन भुज्यते संसारस्मिन् महाभागास्तस्माच्छोकं त्यजेतु वै ४५ चिंत

ये तु महामायां विधां देवीं सनातनीं सावित्रास्पतिनः कार्यं निर्गुणप्रकृतिः पुरा ब्रह्मविद्याजगद्वात्री सर्वेषां जननी तथा यया सर्वमिदं व्याप्तं त्रैलोक्यं
 संसरावतं ४७ ॥ **३५ उपायः** इत्तस्मात्तु सगन्धे ध्यानिगमानादिदेशह देहपञ्चान् स्मृतान् मे सुरकार्यार्थसिद्धये ॥ **३६ उपायः** स्तुतुं परमां
 देवीं ब्रह्मविद्यां सनातनीं गुहांगी च महामायां सर्वकार्यार्थसाधनीं तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य वेदाः सर्वांगसुंदराः तुष्टुवुहो न गम्यातां महामायां जगां
 स्थिते ४८ ॥ **३७ उपायः** नमो देवी महामाये विश्वोत्तिकोशिवे निर्गुणे सर्वभूतेशो मातः शंकरकामहो ५० तं भूमि सर्वभूतानां प्राणाप्राणव
 ना तथा धीः श्रीः कोटिः समाशोतिः श्रद्धामेधाधतिस्मृतिः त्वमुद्गीथे हं मात्रासि गायत्रीया तृतिस्तथा जपावविजया धात्री लज्जा कीर्तिः स्तु
 ता दया ५१ त्वां संस्तुतामभुवन्त्रयसंविधानदसां दयारसयुतां जननीं जनानां विधां शिवां सकललोकहितोदायां ब्रह्मं वा विजयासनिपुणां
 भवनाशकत्रीं ५२ ब्रह्माहः शौरि सदस्वने त्रैवीं सखि हस्तयोः भुवनाधिनाथीः नेत्वत्कृताः किं न हि देवमुत्थामा तस्त्वमेकास्थिरजगमानं
 ५४ सकलभुवनमेतत्कर्तुं कामा यदा त्वं सृजसि जननि देवान् विष्णुं रुद्रं जमुत्थानं स्थितिलयं जननमतेः कारयस्वैक रूपानखलु तव कथं वि
 देवी संसारलेशः न ते रूपवेदः सकलभुवने कोपि निपुणः न नात्मा संख्याते कथितं मिह योऽप्येति पुरुषः अजादिनामप्याकलितविभवा
 देवि मनसा कुतः पारावारं कलनचतुरः स्यादिति मतिः ५६ न देवानां कोपि भगवति तवाधं वविमं विजानासे वासित्वमिह भुवने काही ॥

जननी कथं चेदं विश्वमखिलमपि चैकावयसि प्रमाणां वैवाचनियमवचनं हे विविहितं ५० निरीहा त्वं वासिनि खिलजगतां कारणमहो न विद्वं
 किं वाचमगवति मनो नो व्यपयति विधास्ये तद्विश्वमथ रसगुणान्वापि सकलं तद्विघ्नो यं कस्यचिरचनकलातं त्रमथवा ५१ न जानासि त्वं कीमिहा
 जननी विष्णो कहराणं न वा किं तात्वा विविदिषसि वलं वास्य सकलं हरेः किं वा देवि दुरिता ततिरेषावलवभीती भवसाः पादो वृजमजनपरे कान्ति।
 दूरितं उपेक्षं किं वा तव च सुरसमूहातिविषमं हरेः महीं नाशमननमीदमाश्रयं जनक सुदुःखमातस्त्वमसि जननिततच्छेदकुशलान जानि मोघा
 पिविषदतविलंबः कथमहो ॥ साक्षादेषं सकलसुरसं पारितं देवि विने किं वा विष्णोरमरजनितं दुष्कृतं पातितं ते विष्णोर्वा किं समरजनितः कोपि
 गर्वोति वेगाद्येतुं मातस्त्वविलसितं नैव विघ्नो त्रभावे ६१ किं वा देवैः समरविजितैस्तीर्थदेवैः सुरस्ये चो रत्नत्वाभावाति लालश्च दिग्भ्रमवसा
 अंतर्धानं गमितमधुना विस्मृतिं प्रभवानि द्रष्टुं किं वा विगतशिरसं वासुदेवं विनोदः ३२ सिंधोः पुण्यातोपितां किं त्वमाद्ये कस्मादेनां ये ससे
 नाथहीनो संतम्यते स्मं शजातापराधं चोत्थाप्येनां मोदितां मां कुरुषु ६४ एते सुरास्त्वा सततं नमंति कार्ये पुं सुखाः प्रथितप्रभावाः शोकारो वा
 तापहे विदेवा तु व्याप्य विष्णुं सकलाधिनाथं ६१ हरेः कं गतं कपिन विघ्नमातनं वा न्योपपापः त्वलुजीवने वा प्रये पासुधानी वनकर्मदसा
 त्वमेका जगज्जीवितराभवानि ६६ ॥ **स्तुतुं नृपति** ॥ एवं स्तुतां तदा देवी गुणातीता महेश्वरी प्रसन्ना परमा माया वेदेः सांगैश्च सामं गैः

६० तामुवाच तदा वारिची काशस्त्राशरीरिणी देवा न्यति सुयैः शब्देर्जनानंदकरी सुभा ६० सा कुरुषु सुरास्त्रिंशोः स्वस्त्रास्त्रिंशं तु वाममाः स्तु
 तां हं निगमे कामं संतुष्टास्मिन् संशयः ६१ यः पुमान्मातुषे लोके क्लृप्तेषां मामकी क्लृप्तिं पटिष्यति सदा भक्त्या सर्वान् कामानवाप्सति ७० श्रुत्वा
 तिवात्तोत्रसिद्धं मदीयं मत्पात्रिकालं सततं नरोपः विमुक्तदुःखः स भवेत्सुखी च देहोक्तमेतन्ननुवेदतु ७१ श्रुत्वा तु कारां वाचयद्भक्तं वदनं हरे
 अकाराणं कार्यं वसं सारे त्रभविष्यति ७२ उद्धृष्टमनो विष्णुः संस्थिता मंजि कोपियां जहास वदनं रीक्ष्य तस्यास्त्रत्रमनोरमं ७३ तया ज्ञा
 तं हरिर्त्वनं मां हसति कथं त्वह विहृष्टं हरिणा हृष्टं मुखं मे केन हेतुना ७४ विनापि कारणेनाद्य कथं दास्य संभवः सपत्नी वा कृतानेन मतो म्या
 न्मा वारवर्तिनी ७५ ततः कोपयुता जाता महा लक्ष्मी स मे गुणा तामसीतु तदा शक्तिस्तस्या देहे समाविशत ७६ केनचित्कालयोगेन देव
 कीर्यार्थि सिद्धये प्रविष्टा तामशिसि शक्तिस्तस्या देहेति राहुरा ७७ तामस्या विष्ट देहा सावकोपाति शयंतदा शनैः समुवाच त्वं पतत्वे दे
 शिरस्तवा ७८ स्त्रीत्वभावाच्च वितस्ता कालयोगाद्दिनिर्गतः अविचार्यतदारुतः शपः स्वसुखनाशनः ७९ सपत्नी संभवदुःखं वैधव्या
 दधिकं त्विति विविं स मनसे स्फुटं तामसि शक्तियोगतः ८० अन्तसाहं समायां मत्स्वत्वा मतिलोभिता अशौचं निर्दयत्वं च स्त्रियां
 दोषाः स्वभावजाः सशीर्षं वासुदेवं त्वं करोम्यघयथापु शिरोस्पचापवेगेन निसर्गं लवणां वुधौ ८१ अमच्चकारां किं विद्वत्तं ते सु

०भा० प्र०

१०

सुरसत्रमा भवतां महत्कार्ये भविष्यति न संशयः पुरादे सोमहाबाहुर्हयग्रीवोति विष्णुः तपश्चक्रे सारस्वत्यास्त्रीरेषामहासुराणां ८४ जपये
कासुरेभ्यो मायावीजात्मकं मम निराहारो जिज्ञासा च सर्वभोगविवर्जितः ८५ ध्यानात्तामसि शक्तिं सर्वभूषणभूषितं एवं वर्षमहस्त्रं च स
पञ्चक्रेतिहासुरा तदाहं तादृशं रूपं कृत्वा तत्र समागता दर्शने पुरतस्तस्य ध्यातं तत्रेन पादशं सिंहे परिस्थिता तत्र तमवोचं हयाव्विता
वरं ब्रह्मि महाभाग इति वसुवत ८६ इति श्रुत्वा वचो हिमं दानवः प्रेमपरितं प्ररक्षिणां प्रणामं च कारस्त्वीरितस्तदा ८७ दृष्ट्वा रूप
मदीयं स प्रमोक्तस्त्रिलोचनः हृषीकेश उवाच ८८ तुष्टावस न मातदा ८९ ॥ **हयग्रीव उवाच** ॥ नमो देवी महाभाये सृष्टिस्थितं कारिणि
भक्तानुग्रहचतुरे कामदेवो हरो शिवो ९० धरापतेजः पवनखं पंचानां चकारां त्वगांधरसंस्कारां कारां स्पर्शशब्दयोः ९१ आरां चर
सना च सुखं कृत्वा न मिदं याति च कर्मदियाति चामानि त्वतः सर्वमदेव्युरी ९२ ॥ **हयग्रीव उवाच** ॥ किं ते भिष्टं वरं ब्रह्मिदं दामि वंछितं वपत्
परितुष्टास्मि भक्ता ते तपसा च दुतेन च ९३ ॥ **हयग्रीव उवाच** ॥ यथा मे मरणात्मा तर्न भवेत्तथा कुरु भवेयममरो योगी तया जयो सुरासु
रैः ९४ ॥ **हयग्रीव उवाच** ॥ जातस्मिन् ध्रुवं मस्तथा जन्म मृतस्य च मयी रावेदशी लोके भवेच्च कथमन्यथा ९५ एकं त्वं निश्चयं कृत्वा मरणात्
सोतमा वरं वरय चेष्टं ते विचार्य मनुसा किञ्च ९६ ॥ **हयग्रीव उवाच** ॥ हयग्रीवाद्यमेव मस्तु नो मस्मान्न गदेके इति मे वंछितं कामं परय

राम ०

१०

स्वमनोगतं ९७ ॥ **हयग्रीव उवाच** ॥ गहं गच्छ महाभाग कुरु राजं पथा सुखं हयग्रीवाद्भुते मस्तु न ते नूनं भविष्यति ९८ इति दत्त्वा वरं तस्मात्प्रतर्हो
नं गता तदा सुरं परमिकां प्राप्य सोपि स्वभवं गतः ९९ सपीत्यतिदुष्टात्मा मुनिर्देवांश्च सर्वशः न कोपि विद्यते तत्प्रहंता वमुवनत्रये
१ तस्माच्छीवं हयस्यास्य स मुहुः समनो हरं देहं त्रविशिरे विस्मोत्पृष्टा संयोजयिष्यति २ हयग्रीवो यमगवानह निष्पतीतमायुर्वे पापिष्ट
दानं वं कुरु देवानां हितकामया ३ ॥ **हयग्रीव उवाच** ॥ एवं सुरांस्तदा भाष्य बोधो गी विराम ह देवास्तदा तिसंतुष्टास्तस्य च देवशिखिनां ४ ॥ **हयग्रीव उवाच**
५ ॥ कुरु कार्यं सुराणां वै विष्णोः शिर्षा नि योजनं दानं वरं तत्र तं हयग्रीवो ह निष्पति ॥ ५ ॥ **हयग्रीव उवाच** ॥ इति श्रुत्वा वचस्तेषां लघाचा तिल
रान्वितः वाजी शीर्षं च कर्त्री सुखेन सुरसन्निधौ ६ विष्णोः शरीरे तेनाश्रुयोजितं वाजिमस्तकं हयग्रीवो हरीजातो महाभाया प्रसारतः
क्रियता तेन कालेन दानं वो मरदपितः निहतस्तस्मात्संख्ये देवानां रिपुजसा ७ य इदं शृणु मात्मानं शृणुति भुवि तानवाः सर्वदुःख
विनिर्मुक्तास्ते भवन्ति न संशयः ८ महामाया चरित्रं च पवित्रं पापनाशनं परतां शृणुतां चैव सव सर्वसंपत्तिहायकं ९९ ॥ **इति श्री महा**
गवते महापुराणे हयग्रीव उवाच ॥ नाना पंचमोऽध्यायः ५ ॥ **अथ यजुः** ॥ सौम्य यजुः त्वया प्रोक्तं शौरे पुं हं महारोवे मधुकैलभ
यो सा हं वर्षं पच सहस्रकं १ कस्मात्तौ दानं योजौ तस्मिन्ने कारावे जले महावीर्यो दराधवो देवैरपि सुदुर्जयो २ कथं ताव सुरां जतो

म० प्र० चरिणाहो तदाधस्वमहाप्रातर्चरितं परमदुतं ३ श्रोतुकामावयं सर्वं वं वं वं वं वं वं वं देवाच्चात्रैव संजातः संयोगश्च तयावयोः ४
 मरुदेरासहसंयोगे विपादपि सुदुर्जः चित्तेन सदसंयोगः सुधारसंमत्तः ५ जीवति पशवः सर्वे त्वारंति मेहं पतिव जानंति विषयहा
 ने अवापमुखमदुतं नतेषां सदसंज्ञा न विवेको न च मो सदः तपि पशुसमाज्ञेयाः येषां नः अवगादरः मृगाद्याः पशवः केचिज्जानंति आ
 वरांसुखं अश्रोत्रः फणितश्च वमुदनीदपानतः ८ पंचानामिंद्रियाणां वैशुभे अवगादर्शने अवगाहस्तु वितानं दर्शनाच्चित्तं रज
 ने ९ अवगात्रि विधे मोक्तं सारिकं राजसंतथा तामसं वमहाभागः सुतोक्तं निश्चयान्वितं १० सारिकं वेदशास्त्रादिसाहित्यं चैव राज
 सं तामसं युद्धवार्तं च परलोपप्रकाशकं सारिकं त्रिविधं मोक्तं प्रज्ञावद्विषयपरितैः उत्तमं मध्यमं चैव तथैवाधममिक्तं १२ उत्तमं मोक्षप्र
 लदे स्वर्गं मध्यमतया अधमं भोगदं मोक्तं निरीये विदितं बुधैः १३ साहित्यं त्रिविधं चैव स्वीयायां चोत्तमं मध्यमं वार्यायां परोडा
 यो न याधमं १४ तामसं त्रिविधं संप्रविद्धिः शास्त्रदर्शिभिः आततामि नियुद्धं पत्रद्वयमसुरात्तं मध्यमं वापि विद्वेषासां उव नो यथारिभि
 अधमं निर्निमित्तं तु विवादेकं न हेतया १६ तदत्र अवगां मुखं पुराणासमहामतो बुद्धिप्रवर्द्धनं पुराणंततः पापप्रणाशने तदाख्यादि
 महाप्रदं कर्माणि राणीकी शुभा श्रुतां देवापनात् सर्वसौख्यसाधनं किल १७ ॥ सप्तमं ॥ संप्रधत्ता महाभागाः धर्मो हं पृथिवीतलो

राम०
 ११

गौतमराजातौ दानवौ मधुकैटभौ सागरः सकलो व्याप्तस्तैर्देवैरसातयोः मेदिनीति ततो जातं नाम पृथ्याः समेततः अभ्युपस्थितिको तेन कारो न मु
 नीश्वरः ८७ इति वः कथितं सर्वपट्टे स्मिस्तु निश्चयं महाविद्यामहासायासेवनीयास्तदावधैः ८८ आराध्या फलमाश्रितः सर्वे रिपुसुरासुरैः
 नातः परतरं किंचिदधिकं भुवनत्रये ८९ ससं संपुनः ससं वेदशास्त्रार्थनिरीये पूजनीया पराशक्तिनिर्गुणा सगुणा यवा १० ॥ इति श्री
 गौतमहापुराणे प्रवक्तव्यं नवमोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ सप्तमं ॥ सप्तपर्वतया मोक्तं व्यासेनामितते जसा कृत्वा पुराणमखिलं शुक्रपाध्यापि
 तं शुभं १ तपस्तत्त्वात् व्यासेन कथमुसादितः शुक्रः वितरं ब्रह्मसकलं पृथुतं कृत्वा तत्त्वया २ ॥ सप्तमं ॥ प्रवक्ष्यामि शुक्रोत्तं व्यासात्
 सवती सुतात यथोक्तः शुक्रः सा सातयो गिनां प्रवरो मुनिः ३ मरुष्टो महीरम्ये व्यासः स सवती सुतः तपश्चत्वारसोऽयं प्रवार्थकतान्श्च
 यः जपन्नेकासं मंत्रं वादी जगत्परां शुत ध्यायन् परमहामापां पुत्रकामलपो निधिः ४ अनेभ्यमेतथावापोरंतरिक्षस्य चाप्यपो वीर्ये रासं मि
 तः पुत्रो मम भूयादिति स्माह अतिष्ठन्मास्तु हाहः शतं कामं समाः प्रभुः आराधयन् महादेवीं देवीं चैव सदा शिवं शक्तिः सर्वत्र सत्येति विचार्य
 च पुनः पुनः अशक्तो निधते लोके शक्तस्तु परीक्ष्यते ८ तत्र पर्वतशृंगे वै कर्णिकारवनाद्भुते कीर्त्तनी देवताः सर्वे मुनयश्च तपोधनाः १० आ
 दित्या वसवो रुद्रा मरुताश्चाश्विनौ तथा वसन्ति मुनयस्तत्र पेचा मेव सवित्रमाः तत्र हेमागिरिः शृंगे संगीतध्वनिनादिते तपश्चचारधर्मोत्तमा व्यासः

25

20

15

10

5

0

१० भा० प्र

१२

ससवतीसुतः १२ ततोऽप्येजसा विश्वं व्याप्तं सर्वं चराचरं अग्निवर्णं जटाजाता पाराशर्यं स्पृधीमतः १३ ततोऽप्येज आलस्यभयमापशुचीपतिः
 किं करिष्यस्य सौतस्वाजपत्नीं ब्रह्मसुनिं जगाम शरणां शोभोर्भयमीतः शतक्रतुः १४ असकृन्नाहित्राहोतित्रुवंस्तत्र दिवस्पतिः तुरासादंतथा दृष्ट्वा
 भयत्रस्तं प्रमातुरं उवाच भगवाच भगवान् इह दोषं वदंतं तथा स्थितं ॥ **उवाच भगवा** ॥ कथमिदं शयमीतोऽसि किंदुःखं ते सुरेश्वर आश्रयानेव वद कर्तव्यं
 स्नापयेषु कदाचन १७ तपश्चरंति मुनयो ध्यात्वा मां शक्तिसंयुतं न ते ते पदमिच्छंति तापसाः सर्वथैव हि १८ इत्थं कृत्वा न शक्नुमस्व वाच वृषध्वजं
 कस्मात्तपस्यातिआसं कोर्यश्चास्य स्मरंतं कं १९ ॥ **उवाच भगवा** ॥ पाराशर्यं कृत्वा पुत्रार्थं तपश्चरंति दुश्चरं परीक्ष्य शतं जातवरा मय्यश्रुभंसुतं
 ॥ **उवाच भगवा** ॥ इत्थं कावासं रुरोदय पापमुदिताननः गत्वा कस्मसमीपं तु तमुवाच न गदहः उन्निष्ट्वा सवीपुत्रपुत्रलेभ विताशुभः त्वमेतं
 तेजो मपोहानी कीर्तिकर्त्री तवानय २२ अखिलस्य जनस्यावबल्लभस्ते सुतः सदा भविष्यति गुरोः परीक्षा त्विके सत्यविक्रमः ॥ **उवाच भगवा**
 तदा कार्ष्णिचक्षुः सां कृष्णदेवाय नमः २३ अलपारिणमस्तु स जगामाश्रममात्मनः २४ स गत्वा श्रममेवाश्रुवद्वर्षं प्रमातुरः अरणी
 सहितं गुह्यममं था मिचिकीर्षया २५ मंथनं कुर्वतस्तस्य चित्रे चिंता गुरुतदा प्रादुर्भव सहसा ततोऽसौ महोत्तमः २६ मंथानारिणो मयो
 गान्मथ गच्छसु देवः पावकस्य भवेदतदृष्टातः परमोद्भूतः २७ पुनारणिस्तथा त्याता साममाघनं विधत्ते तं रणी द्वांसं पन्नो लोखना

राम०
१२

पतिव्रता २८ कथं करोमि कोतावपादयोः श्रेष्ठत्वा समं पुत्रोत्सादनं दंष्ट्रां च पातिव्रसे सदा स्थितं पतिव्रता पितृस्त्रापि सपुत्रस्य पिका मिनी सदा वं
 धनरुपा वैलेखा सुखविधातिनी ३० शिवोऽपि व्रते ते नि सं कामिनी पाशये चितः कथं करोम्यहं चात्र दुर्बलं वरहाश्रमं ३१ एव चितयतस्तस्या
 धृता र्वा दिव्यरूपिणी प्राप्ता दृष्टिपथं तत्र समीपे गगने स्थिता ३२ तां दृष्ट्वा च पलापां गीतमीपस्था वराक्षरां पंचवारा परितां गत्वा र्गमासात्
 धृतव्रतः ३३ चिंतयामास वतः किं करोम्यसंकरे धर्मस्य परतः प्रप्रे काममावेदुरासदे ३४ अगीकरोमि यद्येनो वंचनार्थमिहागतो हसि
 ष्यंति महात्मानस्तपसां मो सुविकलं ३५ तपस्तपामहाधोरं रणी वं शतं लिहा दृष्ट्वा सरोच विवराः किंच नैदास्पदं ततः ३६ कामनिंदापि भ
 वतु यदि स्यादनुलं सुखं गृहस्थाश्रमसंभूतं सुखं पुत्रवामरं स्वर्गं च तथा प्राप्ते तानि नामोऽसदंतथा न भविष्यति तन्न मनोऽदिवकं मया ३७
 नारदाश्च मया सर्वं श्रुतमस्तिकथानकं यद्येवं शीवसे राजा पराभूतः पुत्रवान् ॥ ३८ ॥ **इति श्री भगवते महापुराणे अष्टादशोऽध्यायः**
प्रांमयमस्तं देवमोऽध्यायः ३९ ॥ कथं वदतु ॥ को सौ यः पुरुषो जातः कोर्वशी देवकं मया कथं कष्टं च संप्राप्तं ते नरात्तामहात्मना १
 एतत्कथानकं ब्रह्मलोमहर्षराजाधुना श्रोतुकामा वयं सर्वे त्वनमुखा ज्वायुतं रसे २ अमृतादपि पिब्याते वारणीस्तृप्ता सात्मिका न च व्याम
 वयं सर्वे सुधापावयथामराः ३ ॥ **उवाच भगवा** ॥ शृणु ध्वं मुनयः सर्वे कथां दिव्यां मनोरमां वक्ष्यामि ह यथा बुधा श्रुता व्यासाद रोत्रमात गुरोः

भा. प्र.

२०

स्तुतृपताभार्यातारानामेतिदिश्रुता रूपयौवनसंपन्नाचार्यामीमदविह्वलाः ५ गतेकदाविधेयार्थमयजमानस्यभिमनी दृष्ट्वाचशशिनासर्वस्वयौ
वनशालिनी ६ कामातुरस्तदाजातःशशीशशिमुखीप्रति सापिबिस्वविधुंकांमंजातामदनपीरिता ७ तावमोमंममयुक्तोवभरुत्तुस्मरातुरो
ताराशशीमरोन्मत्तौकामवाराप्रपीरितौ ८ रेमातेमदमत्तौतौपास्परस्पदान्वितौ दिनानिकतिचित्तत्रजातानिरममारायोः ९ वृहस्पतिसुदः
स्वात्रौतारामानपितुर्गहं प्रेषयामासशिष्यतुनायातासावशीकता १० पुनःपुनर्यशशिष्यपरावतेतवेदमाः वृहस्पतिसराकुहजगामसु
यमेवहि ११ गत्वासोमगृहंतत्रवाचस्पतिमिरामतिः उवाचशशिनंकुहंस्मयमानंमदान्वितं १२ किंकृतंकिलशीतांशोकर्मधर्मविगर्हितं
रक्षिताममभार्याकिंसुंदरीकेनहेतुना सर्वदेवगुरुश्चाहंयजमानोमिसर्वथा गुरुभार्याकथंमत्तमुक्ताकिंरक्षिताथवा १४ वृहस्पतिसराकुहजगामसु
चसुरापोगुरुतत्पगः महापातकिनोलेतेतत्संसारचपंचमः १५ महापातकयुक्तेस्त्वंदुराचारातिगर्वितः नदेवसदनाहोसियदाभुक्तात्वे
पांगना १६ मुंचेमाससितापांगीनयामिसदनंमम नोवेहस्पामिदुक्कमनगुरुदारापहारिणां १७ **स्तुतृवाच** ॥ इत्येवभाषमाणतमुवा
चरोहिणीपतिः गुरुकोधसमायुक्तंकांताविरहदःखितं १८ **स्तुतृवाच** ॥ कोधंसजदुराराधयत्साराः कोधवर्जिताः पूजोहीधर्मेश
त्वहावर्जनीपालतोमया १९ आगमिष्यतिसाकामंरहंतेवारवर्णिनि अधौवसंस्थितावालाकातेहानिरिहानघ २० इच्छयांसंस्थिता

राम०

२०

चात्रसुखकामार्थिनीरिहा दिनानिकतिचित्स्त्रीलास्त्रेख्यावागमिष्यति २१ त्वयैवोहातृतेसर्वधर्मेशास्त्रमहामते नस्त्रीदुष्यतिजारेणानविप्रो
वेदकर्मणा २२ गयोमत्रपरीषाम्नाग्निर्देहकर्मणा तत्तत्सजहि कोधंसांपतंगकर्मदिः २३ इस्कः शशिनातत्रगुस्त्रसंतदःखितः ज
जगामस्वगृहंतर्गोचिताविष्टः स्मरातुरः २४ दिनानिकतिचित्तत्रस्त्रिचितातुरोगुरुः यपावयगृहंतस्पत्निरितस्त्वोपधीपतेः २५ स्थितःस्त
तर्निषिहोसौहार्ददेशेस्थान्वितः नजगामशशीतत्रचुकोपातिवृहस्पतिः २६ वागुवाचातिकोपेनहार्ददेशेस्थितोवहि किंशेषेभुवनंमदपा
पाचारसुगधम २७ देहिमेकामीनिंप्रापनोचेष्टापंदरामिते करोमिमस्मसात्वननदरासिमियांमम २८ **स्तुतृवाच** ॥ इच्छादीनि कुराशिभा
पमारांवृहस्पतिं शुक्लाहिजपतिः शीघ्रनिर्गतः सदनाद्वहिः २९ तमुवाचहसन्सोमः किमिदं वक्ष्यामि नतेयोम्यासितायांगीसर्वलेसरांत
युता ३० तत्तदशीकुसुपावगृहाराण्योस्त्रिपेदिज भिक्षुकस्यगृहेयोण्यानेहशीवरवर्णिनि ३१ रतिस्तुसदशेकांतेनार्याः किलनिदर्श
ने नत्वेजानासिमदात्मनकामशास्त्रविनिर्णयं ३२ यथेष्टंगदुवर्हेनाहंरास्पामिकामिनि यच्छकं कुरुतकामनदेपावरवर्णिनी ३३
कामार्तस्यचमतेशपोनमोवाधितुमर्हसि नाहंरेदेगुरोकातांयथेष्टमितथाकुरु **स्तुतृवाच** ॥ इस्कः शशिनावेस्यश्चिंतारोषसमाकु
लः जगामतरसासयकोधयुक्तः शवीपतेः ३४ दृष्ट्वाशतक्रतुस्त्रगुरुदःखितुंस्थितं आसनावमनीयाधैः पूजनायसमुत्थितः ३५

पप्रथपरमोदारः ततथावस्थितिरुजं काचित्तातेमहाभागशोकार्त्तसि कथं मुने ३० केनापमानितोसित्वंगुहारा मेगुहस्थमे त्वरधीनमिदं सर्वं सैमं
 लोकाधिपैः सह ३१ विष्णुर्वसातथायाशंभुर्येचान्येदेवसन्तमाः करिष्यंतिसहायंतेकाचिंतावदसांपतं ॥ **गुहारा** ॥ शशिनापुहताभार्याना
 राममसुलोचना नरदातिसदृष्टास्माप्रार्थितोपि पुनः पुनः ४० किंकरोमिसुरोशापत्वमेवारांमम कुरुसहायं देवेश दुःखितोस्मि शतक्रतो
 ॥ **इंद्रा** ॥ माशोकं मधुर्महारासोस्मितवस्तुवत आनपिष्याम्यहननं भार्यातवमहामते ४२ प्रेषितेघमयाहतेन रास्यतिमहाकुलः त
 तोयहं करिष्यामि देवसैमैः समावृतः ४३ इसास्यासगुहं शक्रो दूतं वक्तुं विवस्वतां प्रेषयामास सोमायशामितं क्लेशमदुतं ४४ सगत्वा शशिलोके
 तुलरितः सुविचसराः उवाच वचनेनैव वचने रोहिणीपति ४५ प्रेषितोहं महाभाग शक्रो रात्रां विवस्वता कथितं प्रभुराय च तद्वीमिमहाम
 ते ४६ धर्मतोसिमहाबाहो नीतिं जानसि सुव्रतः अत्रापिताते धर्मात्माननिघकर्तुमर्हसि ४७ भार्यारस्यासर्वभूतैर्यथाशक्तिस्य स्वतं दितैः
 तदर्थं कलहाकामं भविताना वसंसयः ४८ यथातव तथा तस्य पत्नस्वदारसराणो आत्मवत्सर्वभूतानि चिंतयस्व सुधानिधे ४९ अष्टाविंश
 तिसंख्याते कामिन्यो रसजाश्रमाः गुरोपत्नी कथं मोहादनुमिच्छसि शीतगो ५० स्वर्गे सरास्यवर्त्तते मे नि काद्यामनोरमाः भुंक्ताः स्वर्ग्याका
 मं सुंच पत्नी गुरोरपि ५१ ईश्वराय दि कुर्वती जुगुप्सि नमहं तथा प्रहास्यदनुवर्त्तते तदा धर्मस्यो भवेत् ५२ तस्मान्मुंच महाभाग गुरोः पत्नी मा

निर्विता कलहस्तन्निमित्तो घसुरारानभवे घया ॥ **इंद्रा** ॥ सोमः सर्ववचः सुता किंचिको धसमाकुलः भंगाम्या प्रतिवचः प्राह शक्र दूतं शशी
 प्रति ५४ ॥ **इंद्रा** ॥ धर्मतोसिमहाभाग देवानामधिप स्वयं पुरोधापि च ते तादृक् पुत्रयोः सह जीमतिः ५५ परोपदेशे कुशला भवेति वदेवो ज
 नाः दुर्लभस्तत्त्वयं कर्त्री प्राप्यं कर्मवसर्वदा ५६ वोहं स्पसमणी तं च शास्त्रं गृहेति मानवाः कोविरो धोवदेवेश कामयानां भजनं स्त्रियं ५७
 स्वकीयं वलिनां सर्वदुर्वलानां न किंचन न स्वयं च परकीया च भूयो यं मे रचेतसां ५८ तारामप्यनुरक्ता च यथाननुतया गुरो कथं सजाम्यनुरक्ता धर्म
 तो न्याप्य तस्तथा ५९ गहारांभस्तरायां विरक्तायां कथं भवेत् विरक्तेयं तदा जाता वक्रमेतुज कामिनी ६० नरास्येहं वारोहं गच्छ दूतवरस्वयं ईश्वरो
 सिसहस्रासपदिच्छसि कुरुवत ६१ ॥ **इंद्रा** ॥ इच्छतः शशिना दूतपरावृत्तयथातवा इंद्राया च छतसर्वयूदके शीतरस्मिना ६२ गुरो
 पाउपितश्चुत्वा क्रोधयुक्तो बभूवह सेनायोगतदा वक्त्रे सहायार्थं गुरोर्विभुः ६३ सुकृत्कविग्रहं शृत्वा गुरुहे पात्रयार्थयो माददस्वेति तवाक्य
 मुवाच शशिनं पुन ६४ सहायंते करिष्यामि मंत्रशक्त्या महामते भवितायदि संश्रामस्तव चेद्रेण मारीष ६५ शंकास्तदा करिष्ये गुरुहरामि
 मर्शनं गुरुपत्रं गुरुं मत्तासाहाय्यमकरोतदा ६६ संश्रामस्तदा वतः देवदानवयो दूतः वदन्निजवर्षाणि तारकामय इत्यथा ६७ देवा सुरा
 ने युद्धं दृष्ट्वा तत्र पितामहः हंसास्तेजगामाश्रितं देशं क्लेशशान्तये ६८ राकापतिं मभुः प्राह मुंच भार्या गुरोरिति नो वेदिसुं समाहूय करिष्यामि

सुसंस्पृष्टं ६२ भगुनिवारयामासब्रह्मालोकपितामहः किमप्यमतिर्जोतः संगदेयान्महामते निषेधयामासतो भगुलमौषधीपति सुवभा
 र्यगुरोर्ध्वपिचाहंप्रेरितस्तथा ७१ **स्तुत उवाच** द्विजराजस्तुतच्छाभगोर्वचनमद्भुतं दशवगुणप्रियाभा र्यगुरोर्मगवतीशुभां ७२ प्राप्यका
 तोरुहदृष्टः स्वग्रहं सूरितोपयौततो देवास्तथा देसाययुः सानिगृहार्णिच ७३ ब्रह्मास्वसरनेप्राप्तः कैलासं चापिशंकरः वृहस्पतिः सुसंतुष्टः प्रा
 प्यभा र्यो मनोगमां ७४ ततः कालेन किपतातारास्तसुतं शुभां सुदिने शुभनक्षत्रेता रापतिसमंगुणैः ७५ दृष्ट्वा पञ्चगुरुजोतं वकारविधिद्वे
 कं जातकर्मदिकं सर्वप्रदृष्टेनांतरात्मना ७६ अतः वेदमसाजन्मपुत्रसमुनिसतमाः इतंच प्रपयामासगुरुप्रतिमहामतिः नेतयं विलपत्रोस्ति
 ममवीर्यसमुद्भवः कथं तं कृतवान्कामं जातकर्मदिकं विधिं ७७ तच्छृत्वा वचनेतस्वस्तस्य वृहस्पतिः उवाच ममेव त्रयोयं सदृशो नात्र संशय
 ७८ पुनर्विवाहः संजाते मिलीता देवयनवाः पुद्गर्धरागमत्रोस्ते ससाजः समजायत ८० तत्रागतस्वयं ब्रह्मा शक्तिकामः प्रजापतिः निवार
 यामासमुत्तिसंस्थितासु हं दुर्महान् ८१ तारां प्रपच्छर्मोत्साकसायंतनुजः शुभे सत्संवरद्वारो देहे देयथा लेशः प्रशाम्पति ८२ तमुवाचास्ति
 तापो गीलजमाना त्वधोमुखी वंदयेति शर्नेस्तत्र जगाद वरविर्णिनी ८३ जग्राहंतं सुतं सोमः प्रदृष्टेनांतरात्मना नाम चक्रे बुधं शतजगाम स्व
 ग्रहं पुनः ८४ पयो ब्रह्मास्वकुंधाम सर्वदेवासवाः यथागतं गतं सर्वैः सर्वैः शः प्रैसकैर्ननेः ८५ कथितेयं बुधास्ततिगुरोः सवैव सोमतः

राम०
 २२

यथा कृतमपा सर्वं आसात्सुवती सुतात ८६ **स्तुत श्री गणेशाय नमः** ८७ **स्तुत उवाच** ततः पु
 रुषाय ते उवाच कथयामि वा बुधपुत्रातिथुमोत्सायत कृतदानतसरः १ सुषुम्नो नाम भपालः सत्सवाही जितेन्द्रियः सैधवं हयमातु च जगाम
 मृगायां वने २ पुतः कतिपया मृत्युं देसितश्चाह कुंडलः धनु राजगवं गत्स्व वारुणमद्भुतं ३ सत्समनवनदेशे पुह्यमाना रत्नयमृगान्
 शशांश्च शूरां वैवस्वताश्च गृह्णोस्तथा ४ सामरात्महिषाश्च वसराभान्वतकु कुरान् निघ्नमेधास्य मरुता कुमारं नमविशत ५ मेरोरध
 स्तले दिव्यं मंदारदुमराजितं अशोकतिलकाकारां वकुलै रधिवासितं ६ शालैस्तालैस्तमालैश्च वपकैः पुनसैस्तथा आम्रैर्नीपैर्मधुकैश्चमा
 ध्वीमंडपावृष्टं दण्डिमैर्नारिकेलैश्च कदलीखंडमंडितं ७ थिकामालतीकुंदपुष्पवल्लीसमाकुलं ८ हंसकारंडवाकीर्णकीचकृधनिनादितं
 भ्रमरालिहृता रामे वनं सर्वसुखप्रदं ९ दृष्ट्वा प्रसुहितो राजसुखम् सैव कैवृतः वृह्मा सुपुष्पिता नीस्पको किलारावमंडितान् ११ प्रवेष्टुस्त
 त्रराजर्षिस्त्रीत्वमापसराततः ॥ अश्वोपिवडवाजाता विंता विष्टः सभपतिः किमेतदिति चिंतार्ते चिंत्यमान पुनः पुनः ६ त्वं वदतं रं प्राप्तेः
 सुषुम्नो लज्जयान्वितः १३ किं करोमि कथं पामि हं त्वीभावसन्निभः कथं पामि करिष्यामि केन वा वं वितोत्सहं ॥ **स्तुत उवाच** ॥ सुताश्च ये मि
 देमोक्तं त्वया वलोमहर्षणो सुषुम्नः स्त्रीत्वमापन्नो भपतिर्देवसन्निभः १५ किंतु ताराणामावस्वेवनेतत्र मनोहरे किं कृतं तेन राजा वविल

33

30

नैकराणां समेतं पत्तेव कान् अयमेव पिभावयुक्तान् ४६ वृत्तस्य यादृशे सौवनजे कृपां किं नैवाचरस्यपि प्रियं मधुसूदनस्ते पारीतवादिपुरु
षः किल पावकेन कृत्वा करोति वक्रोराग्रभौसवित्रौ ४७ वांछं सद्देहादि शोक उवातिकामपादाहतिं प्रमुदितः पुरुषः पुराणाः नत्वेकरोषि कृषि
तप्रणतं च पादो हृष्टा प्रति सकलदेव नुतं स्मरन्ती ४८ वसुस्थले वससि देवि सदेव तस्य पुंयं कवतं ससुरचिते विपुलेति शामे सौहामिनी तसुष
ने भवभुषिते च किं तेन बोह नमसौ जगदीश्वरोणि ४९ त्वं जहासिमधुसूदनं मेव कोपाज्जाने घसोपिन वभौ किल क्लिहीनः प्रससमेव पुरुषं स्वा
जतीस्स जंति शांतश्चि यो देसतमती वगुरौश्च युक्तं ५० ब्रह्मादयः सगुराणान्तु किं पवसोत्यासन् पुरैव सुखदेत वस्त्रीविहारे ममेत्येव विहिता
खलु ते प्रमांसुं किं वर्यामि तव शक्तिरनतवीर्ये ५१ नत्वं प्रमाननं प्रमानिति मेविकल्पो या कासि देवी सगुराणानु निर्गुराणां तां त्वानमामि
सततं किल भावयुक्तौ वांछमि भक्तिरवलां त्वपि मातरते ५२ ॥ सत उवाच ॥ इति कृत्वा महीपालो जगाम शरणांतरा परितुष्टादौ देवी तत्र
सापो नुमात्मनि ५३ सुधुन्नक्ततः प्राप पदं परमकं स्थिरं तस्या देव्याः प्रसादेन दुर्लभं मुनिनामपि ५४ ॥ ३ ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
॥ रामसंक्षेपे ॥ सुधुन्नक्ततः प्राप पदं परमकं स्थिरं तस्या देव्याः प्रसादेन दुर्लभं मुनिनामपि ५४ ॥ ३ ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
॥ रामसंक्षेपे ॥ सुधुन्नक्ततः प्राप पदं परमकं स्थिरं तस्या देव्याः प्रसादेन दुर्लभं मुनिनामपि ५४ ॥ ३ ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

किञ्च प्रभुशक्तितथोत्तमा ३ सामदानादयः सर्ववशात् सत्सम्पत्तेः वरणिश्रमान्तधर्मस्थान् कुर्वन् राजं शशास ४ यत्ताञ्च विविधांश्चक्रे स
राजा वरुहसिणान् दानानि च विवित्राणि ददावथ नराधिपः ५ तस्य रूपगुरोरायं शीलद्विगा विक्रमान् श्रुत्वा वंशीवशीभूता वक्रमं तनरा
धिपं ६ ब्रह्मशापामितसां सामानुषं लोकमास्थिता गुरिनेतनं पंमत्वा वर्यामासमानिनी समपंचेदं कृत्वा स्थिता तत्र वरंगता एता
वुराणां कौराजन्यासौ रस्य स्वमानदृष्टं मे भक्षणं नि संनामं किञ्चिच्छपाशनं नेस्त्वा वमहाराजन नमस्यत्र मैथुनात् ७ भाषां वधूमि मे रा
जनयदि भग्नं भविष्यति तदा सत्कागमिष्यामि ससमेतं द्वीपम् १० अंगीकृतं तदा राणा कामिण्याभाषितं च यदस्थिता सा परावधेन शापा
नुग्रहकाप्यया ११ रे मे तपासमपा लोलीनो वर्षगणान्वहन धर्मकर्मदिकं सत्त्वावोर्वशीमदमोहितः १२ एकचित्तस्तं ज्ञातस्तन्मनस्को म
हीपतिः न्याशाकृतयाहीनः सगामप्यतिमोहितः १३ सर्ववर्षगणान्तेतु स्वर्गस्थः पाकशासनः उर्वशीचरातादृष्टा गंधर्वानाहरेव राट् १४
उर्वशीमानयध्वं भोगंधर्वीः सर्वएवै त्वत्पौराणोऽग्रहातस्य भूपतेः समये किल १५ उर्वशीरहितं स्थानं महीयनातिशोभते येन केनाप्युपायेन
तामानयतु कामिनी १६ अस्तु तां त्वेयं गंधर्वी विश्वावसुपुत्रेण गमाः ततो भ्राता महारात्रे तमसि प्रकृपस्थिते १७ जडत्वावरणो देवाः रममाणं वि
लोकांतं वक्रैरनुत्तरांतो नृहीयमाणौ विहायसि उर्वशीतदुपाकर्णं चंद्रितं सुतयो विरिव कुपितो वा वरजानं समपोयां कुतो मया १८ नष्टाहं

६० भा० प्र०

[illegible]

राम०

24

श्रित्तापरोभवत् किं करोमि न मे योग्या देवकं नेयमस्य १ एवं चिंतयमानं तं दृष्ट्वा आसंतदासरा भयभीता तिसंजाताशापं साविहजे हयं २ सा
हृत्वा यशुकी रूपं निर्गता भयविह्वला कृष्णास्तु विस्रयं प्राप्ते विहंगीतां विलोकयेत् ३ कामत्कदेहे व्यासस्य दर्शनादेव संगतः मनोतिष्ठिद्वलजा
तं सर्वगात्रेषु विस्तृतः सतु धैर्यं रामहता निगरादराहनदुच्छया मुनिः नशशाकनियंतु व्यासः प्रविश्रुतं मनः ५ वदशोगस्युमां वदता
आमोहितं मनः भावित्वाननिवृत्तं तदा व्यासस्यामितैते जसः ६ मंथानं कुर्वतस्तस्मिन्नेरिनिविकीर्षया अरणीमवसहसा तस्मिन्कमया
पतत् ७ सो विविं सतथा पातं मंथारिणमेव च तस्माच्छुक् स मुद्धतो व्यासा कृतिमनोहरः - विस्रयं जनयन् वालः संजातस्तदरापज
पथाध्वरे समिहो निर्भाति हव्यं त्वपातवान् ८ व्यासकृतं समालोक्य विस्रयं परमंगतः किमेतदिति संविंस्वरदानाच्चिदस्य वै १० तेनो
स्पीशुको जातः अरणीगर्भसंभवः द्वितीयो निरीवासार्थं दीप्यमानः स्वतेजसा ११ विलोकयामास तदा व्यासस्तमुदितः सुतं दिव्येन तेन
सायुक्तं गार्हपत्यमिवापरं १२ गंगां तस्मात्पयामास समागच्छ गिरिरेतदा पुष्पदृष्टिस्तत्वा ज्ञाता शिशोस्तपरितापसाः १३ जातकर्मादि
कंचक्रे व्यासस्तस्य महात्मनः देवदुंदुभयोनेर्दुर्नरतश्चासरो गणाः १४ जगुर्गंधर्वपतयो मुदितास्तं दिदृशुः विश्वावसुर्नरदृश्वतुं वरः
कसंभवे तुष्टुर्मुदिताः सर्वदेवा विधरास्तथा दृष्ट्वा व्यासस्तं दिव्यमरणीगर्भसंभवं १६ अंतरिक्षासपातो व्याहं कृष्णजिनं शुभं कर्म

दे.भा.प्र.०

२६

उलुतथादिभ्यश्चकस्माथेहिजोतमाः सघःसवधेवालोजातमात्रोतिदिप्तिमान् तस्योपनयनंचक्रेव्यासः सर्वविधानवित् १० उत्पन्नमात्रेते
वेहाःसरहस्यासंयहाः उपतस्तुमेहात्मानंयथास्पितरंतथा यथोदष्टंशुकोरुपंयतां व्याः संभवेतदा शुकेतिनामपुत्रसचकारमुनिसत्तम
२० बृहस्पतिरुपाधायंकृत्वायासमुत्तस्तदा व्रतानिब्रह्मचर्यस्यचकारविधिपूर्वकं २१ सोधीसनिखिलान्वेदान्सारहस्यान्संयहान् ध
र्मशास्त्राणि सर्वाणि कृत्वागुरुकुलेशुकः २२ गुरवेदक्षिणांदत्त्वा समावृतो मुनिः समा आजगामपितुः पार्श्वे कृष्णगंडे पायनस्य च २३ दृष्ट्वा
व्यासः शुके प्राप्ते मोक्षोत्थाय स सत्वरः अलिङ्गितयात्रां गम्य तस्य चकार ह २४ ययमद्य कुशलं व्यासस्तथा बाध्ययनेन स वि आश्वा
स्य स्थापयामास शुके तत्राश्रमे सुमे २५ हारकर्मततो व्यासः शुके परित्यज्य कन्यां मुनिसुतां कांतामष्टदशतिवेगवान् २६ शुके प्राह
सुतं व्यासो वेदाधाता त्वयानुघ धर्मशास्त्राणि सर्वाणि कृत्वा यो महामते २७ गार्हस्थ्यं त्वे समासाप्य जदेवामितं तथा रुगांस्तो वयमां पुत्र
प्राप्य हारान्तो रमां २८ अपुत्रस्य गतिर्नास्ति स्वर्गे नैव च नैव च तस्मात्पुत्रमहाभाग कुरु दद्यात् हाश्रमं २९ कृत्वा ह हाश्रमं पुत्रसुखिनं क
रुमांशुक आश्रमे महती पुत्रप्राप्य स्वमहामते ३० तपस्तप्य महाघोरं प्राप्नोति त्वमयोनिजः देवरूपो महाप्राज्ञ पाहि मां पितरं शुके ३१ ॥
सप्त उवाच ॥ इति वादिनमभ्यासे व्यासं प्राह शुकस्तदा विरक्तः सो निरुक्तं तं सांख्यसितरमात्मनः ३२ तदर्थं प्रतपस्तपं प्रमया पुत्रशतं समाः

राम०

२६

प्राप्तस्त्वेवातिदुःखेन शिवस्यारधनेन च दहामितव विंशतु प्राप्ये पित्वा यमपतिं सुखं भंस्व महाप्राज्ञ प्राप्य यौवनमुत्तमं ३४ ॥ **सप्त उवाच ॥** किं
सुखं मानुषे लोके ब्रह्मितात निरामयं दुःखविहं सुखं प्राप्ता न वदंति सुखं किल ३५ स्त्रियं कृत्वा महाभाग भवामितदूशातगाः सुखं किंपरंतं तस्य
स्त्रीनितस्य विशेषतः ३६ कदा विदुषि सुखे तलोहकाष्टादियमितः पुत्रप्राप्तं निवदन् न विमुच्येत कर्हि वित् ३७ विरामत्र संभवो देहो नारीणां
तन्मयस्य कः प्रीतिरं तत्र विप्रैरविबुधैः कर्तुमिच्छति अयोनिजो हं विप्रर्षे यो नैमे कीदृशी मतिः नो ब्रवांश्चाप्यहमप्येपि यो नावेव समुद्रं ३८
विदुः सुखं किं सुखं चामि सत्त्वात्मसु सुखमद्रुतं आत्मारामाश्च मुनयो न भवं सति लो लुपाः ४० प्रथमं पठिता वेदाः मया विस्मरिताश्च ते हि
सामाया न्विताः सर्वकर्मसार्ग्यवर्तकाः ४१ बृहस्पतिगुरुः प्रापः सोऽपि ममो गहारावे अविद्यान्नास्तत्त्वदयः कथं नरपितृसमाः ४२
रोगग्रस्तो यथा वैद्य पररोगविकीत्सकः तथार्गुमे सुखो वै यदहं स्थेयं विजं वन ४३ कृत्वा मरणं गुरुवत्सु मीपे मुपागतः आहि मातलवो धे
न मीतं संसारपसर्पतः ४४ संसारे स्मिन् महाघोरे भ्रमरां न भव कुर्वन् न च विभ्रमरां काले स्तूर्यस्ये वदि वानि शि ४५ किं सुखं तात संसारे
अमृतत्वविचारणात् मरणं सुखं बुद्धिं विदुः सुकीदृसुखं यथा ४६ अधी स वेदशास्त्राणि संसारे रागि राश्रये तेभ्यः परान् मूर्खोऽस्मि
सधर्मः श्वानस्तकरः ४७ मानुष्यं दुर्लभं प्राप्य वेदशास्त्राण्यधी स च वध्यते यदि संसारे को विमुच्येत मानवः ४८ मातः परतरं लोके क

२-भा०म-

२८

१० तस्मादतिशयं दुःखं तस्मात्प्रलोभसमुद्भवं पायावपरमं दुःखं मरणादपि मानदा ११ पतिग्रहधनानि नानु-
द्विवलजीवितः पराशराशापरमं दुःखं मरणाच्चरितेने १२ पत्न्यासकलावेदानशास्त्राणि वसन्ततः गत्वा वधनिर्वाकायां स्तुतिः
सर्वोत्तमो बुधैः १३ एकोदशस्य काचित्तापत्रमूलफलादिभिः येन केन पुपायेन संतुष्टावप्रपूर्यते १४ भार्यापुत्रास्तथापुत्रा कुंदवेवि-
पुलेसति परारण्यमहादुःखं सुखं पितरदुःखं १५ योगशास्त्रं दक्षिणोत्तानशास्त्रं सुखाकरं कर्मकांडे विलेता तनमेहं कदाचन १६ व-
दकर्मस्योपापं पारश्चर्यं संवितं तथा वर्जमानेययानशेषे त्रिविधं कर्म मूलतः १७ जलकुंजसदानां गृहिणं पिवतीति वै मरुत्तनो विजा-
नाति मोहितो भाववेष्टितैः १८ भोगे वीर्यं धनं पूर्वमनः कुरित्वा भाषणैः कांताहरति सर्वस्वकस्तेन स्नादशोपरः १९ निद्रासुखविना-
शार्थं मरुत्तनो दारसंयुक्तं करोति वंचितो धात्रा दुःखाय न सुखाय च २० ॥ **सप्तमोऽध्यायः** ॥ एवं विधानि वाक्यानि श्रुत्वा व्यासः शुकस्य चा-
संप्राप महतीं वित्तं किं करोमिति संशयः २१ श्रुत्वा वा अपि गोव्यासस्य लोचने दुःखं जानि च वेपथुश्च शरीरे भूतग्लानिं प्राप मनस्त-
था २२ शोवंतं पितरं दृष्ट्वा दीनं शोकपरिभुतं जहास विहजः सां इ विस्मयोऽस्तु लोचनः २३ अहो मायवलं चोयं यन्मोहपतिप-
डितं वेदां तस्य च कर्तारं सर्वज्ञं वेदसंमतं २४ न जाने कावसा माया किं स्वरूपा तीक्ष्णाला यामोहयति विद्वांसं व्यासं स सवती सुते २५

राम०

२८

पराशरानां प्रवक्ता च निर्माता भारतस्य च विभागकर्ता वेदानां सोपि मोहमुपागतः २६ तां पाणिशराणां देवीया मोहपतिवैजगत् वल्लवि-
सुहृदरीश्वरकथायां पांचकीदृशं २७ कोप्यास्त्रिषु लोकेषु यो न मुस्वति मायया पन्मोहं मिताः पूर्वविमुक्तादरादयः २८
अहो बलमहो वीर्यं देव्या खलु विनिर्गते मया वैवावशं दृष्ट्वा व्यासं सर्वतमीश्वरं २९ विस्मयं संभवो व्यासः उति पौराणिका जगुः
सोपि मोहाराणं वेमनोभग्नपोतो वरिणः कथं ३० ॥ **अष्टमोऽध्यायः** ॥ अष्टपातं करोत्यधिविशमाकृतो यथा अहो मायावलं चैतत्तदुत्सर्जं पंडितैरपि ३१
कोपं कोहं कथं वेदः कीदृशोऽयं भ्रमः किल ३२ पंचभूतात्मके देहे पित्रा पुत्रेति वासना ३३ बलिष्ठा खलु माये यमापि नामपि मोहिनी यया
भिभूतः कस्योपि करोति हृदयं हि ३४ ॥ **सप्तमोऽध्यायः** ॥ तां न चापमसा देवीं सर्वकारणकारां जननीं तत्तदेवानां ब्रह्मादीनां तथेश्वरीं ३५
पितरं माह दीनं तं शोकार्णवे परिभुतं अरणीं संभवो व्यासं देतुमद्वचनं शुभं पराशर्यमहाहमप्राप्तं वैष्णो धरः स्वायं किं शोके कुरु-
ष्वेत्वा मित्रयताताः प्राकृतो नरः ३६ आवाहंत वपुत्रो यं न जाने पूर्वजन्मनि कोहं कस्ते मदाभा गविभ्रमो यं महापतिः कुरुधैर्यं प्रबुद्ध-
स्वमा विषादे मनः कृपाः मोहजालमिदं मत्तामुंच शोकं महामते ३७ सुधानिर्दृष्टिर्भूतं सारां न पुत्रदशनेन च पिपासातलपीति नया-
तिनेवात्मजे सारात् ३८ प्राणं सुखं सुगंधं न करीजं श्रवणं न च स्त्रीसुखं न स्त्रिया न न पुत्रो हं भूतं करोम्यहं ४० अजीगत्रं न पुत्रोऽपि

२०भा० प्र०

22

हरिश्चंद्राय नमः पशुकामाय यतार्थं दत्तो मौल्येन सर्वेषां ४१ सुखानां साधनं दयं धनं सुखं त्वं समुच्चयः धनमर्जय लोभं च पुत्रो हं किं करोमि
ते ४२ मां प्रबोधय पृथु ध्यात्वं देवतोऽसि महामते यथा मुच्ये हससंतं गर्भं वासभयान्मुने ४३ दुर्लभं मानुषं जन्म कर्म भूमा विहानय तत्रापि ब्रा
ह्मणत्वं वै दुर्लभं चोत्तमे कुले ४४ ब्रह्माहमिति मे बुद्धिर्नोपसर्पति चित्तः संसारवासनाजालेनातिशयं दुर्दिगमिना ४५ ॥ **अतः** ॥ इत्युक्तं
स्तुतदा व्यासः पुत्रेणामित बुद्धिना प्रसूया च शुक्रं शांतं चतुर्थं अममानसं ४६ ॥ **आतः** ॥ पठ पुत्र महाभाग मया भागवतं शुभं कं
तं न चातिविस्तीर्णं पराणो वेद संमतं स्वं धादा दशतत्रैव पंचलसरा संयुतं सर्वेषां च पराणानां भूषणं मे मतं शुभं ४७ सदसद्विज्ञान
वित्तानं श्रुतमात्रेण जायते येन भागवतेनेदं पठस्व महामते ४८ वटपत्रशयानाय विस्मये वालरूपिणो केनास्मिन्नालभावेन निर्मि
तो हं विरात्मना ५१ किमर्थं केन द्रव्येण कथं जानामि चाखिलं अस्मै चित्तमानाय मुकुंदाय महामते श्लोकाद्देन तदा प्रोक्तं भगवत्सारिव
लार्थं दे सर्वं त्वत्विदमेवाहं नाम रत्नसनातनं तद्वत्तं विष्णुना सर्वं संवित्तातं मनस्यपि केनोक्ता वागियं सत्यादितया तेन वेतसा ५४ क
कथं वेप्रिवक्ता स्याः वाचः पुंस्त्रीनपुंसकं अतिविंता प्रपन्नं न धृतं भागवतं तद्वि ५५ पुनः पुनः कृताभ्यासस्तस्मिन्नेवास्तचेतसा वटप
त्रेशयानः सनभुविंता समन्वितः तदा च वसति कीशक्तिः प्रादुरास चतुर्भुजः शंखचक्रगदापमवरापुषधराशिवा ५७ दिव्यो वरध

१२०

22

रादेवीरिमभषराभषितासंपुतासदशीभिश्चसखिभिःस्वविभूतिभिः ५८ प्रादुर्भवतस्पायेविस्पोरानततेजसः मंदहास्यंप्रयुजाना
महालक्ष्मीप्रभानना ५९ ॥ रात उवाच ॥ तांतथासंस्थितांदृष्टादिकमललोचनः विस्मितःफलितेत्स्मिन्निराहारोमनोरमा ६० रति
भतिस्रथाबुद्धिमतिःकांतिःस्मृतिधृतिःश्रधामेधास्वधास्वाहासुधानिदादयागतिःतुष्टिःसमालज्जानंभानिशजयादयःशक्त
यःसंस्थितापार्श्वेमहालक्ष्म्यापृथुकृपथक ६१ वरापुधधराःसर्वनानाभषराभषिताःमंदारमालाकुलितामुक्ताहारविराजिताः ६२
तांदृष्ट्वातांश्चसंवीक्ष्यतस्मिन्नेकार्णवेजलेविस्मयाविष्टदयःसंवभूजनाईनः ६३ चिंतयामांससर्वात्मायांदृष्ट्वाचातिवित्तरंकुतोद्भू
ताःस्त्रियःसर्वाःकुतोहंवटालतमयः ६४ अस्मिन्नेकार्णवेधोरेन्यग्रोधःकथमुत्थितःकेनाहंस्थपितोस्म्यत्रिशिशुकृत्वायुभाकृतां ॥
६५ ससेपुंजननीतोवामायावाक्पिडुर्विरादृशिनैकेनविलयदत्तंचाशेषहेतुना ६६ किमयावाचवक्तव्यंवक्तव्यंनवाक्कचित्तमोनसाधापति
दृष्ट्वालभारादतेदितः ६७ ॥ ३ ॥ इति श्रीमहापुराणप्रथमखण्डेवृद्धशोऽध्यायः ॥ १ ॥ आरा उवाच ॥ दृष्ट्वातंविस्मितं देवं शयानव
त्पत्रके उवाचसस्मितंवाकंविस्मोकिंविस्मितोव्यसि १ महाशक्ताप्रभावेनत्वंमाहंत्वासरातथाप्रभवेमलयंयामभूत्वाभूत्वापुनःपु
नः २ निर्गुणासापराशक्तिसगुणास्त्वंतथाव्यहंसाचिकःसात्विकीवाहमेताःसर्वाविभूतयः ३ तन्नामिकमलांतवलाभविष्यतिप्र

दे० भा० प्र०

३०

जापतिः सकर्त्री सर्वलोकसंज्ञो गुणसमन्वितः ४ सतत्वात्पञ्चायुष्मात्प्राप्यशक्तिमनुत्तमो रजसारक्तवर्णी च करिष्यति जगत्त्रये ५
सगुणानपेक्षतांश्च समुत्साद्य महामतिः इन्द्रियाणीन्द्रियेशश्च मनः पदवीं समेततः ६ करिष्यति ततः संगतेन कर्त्ता स ठ उच्यते
विश्वस्यास्य महाभाग त्वं वैपाल पिता तथा ७ तद्द्वयोर्मध्यदेशाच्च को वा इदं भविष्यति तत्कृत्वा महाघोरं प्राप्य शक्तीं जुतामसी ८
कस्मात्ते सोऽपि संहर्त्री भविष्यति महामते तेनाहं त्वां पुपायाता सात्त्विकी त्वं मवेहि मां ९ स्थाप्येह त्वत्समीपस्था सदा हं मधुसूदन तद्दे
येते कृतावासा भवामि सततं किल १० ॥ **पुनः ॥** श्लोकस्यार्द्धमप्यारब्धं श्रुतं देवी स्फुरासु तत्कालेनोक्तं वरगोदेहं परमेशिवं ११
तन्मे ब्रह्मरूपेण हे संशयोपवरानने निर्हृनो हि यथा इत्यतः स्मरामि पुनः पुनः १२ ॥ **पुनः ॥** देवोक्तं ब्रह्मणः श्रुत्वा महालक्ष्मीति
तानना उवाच परमासीत्पावचनं वाह हासिनी १३ ॥ **पुनः ॥** पृथुशौरवचो मत्तं गुरुराहं चतुर्भुजा तां जानामि च जानामि
निर्गुणं सगुणं च १४ त्वं जानीहि महाभाग तया तत्करीकृतं पुराणं भागवतं विदिवे नारदमुभावहं १५ कृपां च महतीं मत्प्रेह
या शत्रुनिपहन यथा प्रोक्तं पुराणं खंदिता पतवस्तुवत् १६ रसराग्यं सदा विनेन विस्मयं कदाचन १७ त्वं हि सर्वशास्त्राणां महाविद्याप्र
काशितं १८ नातः परं वेदितव्यं वर्तते भुवनत्रये प्रियो सिखलु देव्यास्त्वतेन ते आत्मजवत् १९ ॥ **पुनः ॥** उति श्रुत्वा वचो देव्याः

राम०

३०

महालक्ष्म्याश्चतुर्भुजाः दधारत्स्वरूपेति संमत्ता मे च मनुत्तमं कालेन क्रियता तत्र तत्... ब्रह्मा देवस्य भवति ते...
राहोः २० ततः कृत्वा महायुद्धं हत्वा तौ मधुकैटभौ जनापभावा निष्पुः श्लोकाद्देवि शराक्षः २१ जपते वा सुदेव चन्द्रादेवः प्रजापतिः
पप्रच्छ परमप्रीतः कजजः कमलापतिः किल जपसि देवेश त्वत्तः कोऽप्यधिकेति वेयं स्मत्त्वा पुरीकां समीतां सिज्ज २२ ॥ **पुनः ॥**
पुनः ॥ मपि त्वपि च पाशकः क्रियाकारणालस्येण लस्य विचारय माहाभागा सा का भगवती शिवा २४ यस्याधारो जगत्सर्वति ह्यसंभ्रम
हारी वेसाकापि वर्तते शक्तिरप्रमेया सनातनी २५ यथा विस्तृतं ते विश्वजगदतद्वराचरं सैषा प्रसक्ता वरदानं ग्राह्यति मुक्तये २६ सा वि
द्या परमा मुक्तिहेतु भूता सनातनी संसारबंधहेतुश्च सैव सर्वेश्वरोऽश्वरो २७ अहं त्वमखिलं विश्वं तस्या २८ कृते संभवे त्वादेव सत्त्वसं
देहः कर्तव्यः सर्वथा न च २९ श्लोकाद्देवतया प्रोक्तं हे भागवतं किल विस्तारं भविता तस्य ह्यपारः ३० अर्थात्तथा ३१ **पुनः ॥** ब्रह्म
णां संग्रहीतं च विस्मोक्तं सुखं कजात नारदाय वने नोक्तं पुत्रायामित बुद्धये ३० नारदेन वतमत्यंतं हि भुनेन पुरा मया कृतमिदं रणीह
दशस्कंदं विस्तारं ३१ तस्य त्वमहाभाग पुराणं ब्रह्मसंमतं पंचलस्य गुरुकृतं देव्याश्चरितं मुत्तमं ३२ तन्नातानं सोपेतं सर्वं
मं धर्मशास्त्रसं पुण्यं वेदार्थं नोपबृंहितं वृत्रासुरवधोपेतं नानात्मानकथापुतं ब्रह्मविद्यानिधिं रणं सागरां वदार्कं ३४ म

महासात्वमहाभागयोगोसिमितिमन्त्रः पुराणं भागवतं नाम पुराणं पुस्तकं ३५ अष्टादशसहस्राणां श्लोकानां कृतं संग्रहं अज्ञानना
 शनं दिव्यं ज्ञानं भास्वरबोधकं ३६ सुरादंशं तिष्ठं धर्मं दीर्घां पुष्पकरं शिवं अगवतां पठतां वेदं पुत्रपौत्रवन्दनं ३७ शिष्ये ४० अज्ञाना
 लोमहर्षणा संभवः पतिष्यति त्वया साहं पुराणां संहितां शुभां ३८ सत उवाच वत्स कंतेन पुत्राय मत्सं च अथितं किल मया गृहीतं
 सर्वं पुराणं चातिविघ्नं ३९ अकोधात पुराणास्तस्मिन् तोष्यासां प्रेमशुभे नलभे शर्म धर्मात्मा ब्रह्मात्मा ४० एकांतसेवी विकृत
 स प्रत्यङ्मुखः सते नासंतं भोजनासक्तो नोपवासस्तथा ४१ चिन्ताविष्टं शुकं दृष्ट्वा व्यासप्रादशुकं ४२ उवाच तस्मिन्नि संवत्साद्विद्यो
 सिमानह ४२ नास्त्यद्युनमसर्थं मरायसा इवाधनः कावितावर्तने पुत्रमयि पितरिति छति ४३ सुखं मुमुक्षुष्या काममुच्यते शकं मनो
 गतं ज्ञानं विंशत्यशास्त्रोक्तं विज्ञाने च मतिकुत ४४ नवे मनसि चेशांतिर्वचसामममुव्रत गच्छत्वमिच्छितं पुनः पालितं जन्तेन ह ४५
 सते सोऽहं महाभागनाशयिष्यति भूपतिः जनको नाम धर्मात्मा विदेहः सत्यसंगः ४६ तं गत्वा न पुनः पुत्रसंरेदं मेदतेय वराह
 माराधनं स्तुष्टु पुत्रयथा तथा ४७ जीवन्मुक्तं स राजर्षिन् ब्रह्मज्ञानमतिः शुद्धिः ४८ नातिशयं श्रुत्वा योगप्रियः महा
 ॥ सत उवाच ॥ तच्छृत्वा वचनं तस्य व्यासस्य सितं तेजसः प्रसवाच महातेजः शुकश्च ४९ हमायं किला धर्मं भाति

मः परमं तेजस्वीदितोऽवभास्करः ५२ निवारितश्च तत्रैव प्रतिहारेणाकाशवत् तत्रैव वस्थितो ह्यरिमो
 च वत्समदशीमिहामनाः ध्यानं कृत्वा तथैकांते स्थितः स्थितगुरुरिवाचलः ५४ तं मुहूर्तं दिवा गम्य राजो
 विदितो यो राजे वचनं ५५ तत्र दिव्यं वनैरस्यं पुष्पितं दिव्यपार्षपं गृहोद्यानं रूपां पितृकृत्वा चातिमक्रिया
 गाः गीतं वदितुं कुशला कामशास्त्रविशारदाः ५७ तां आदिशु पचसे वार्यं शुकस्य मंत्रिसत्तम
 ५८ जेतुं पर्यामन्ताताभिः स्त्रिमिष्यथादिधिः देशकालोपपन्नेन नानानेनातिप्रीतित ५९
 ज्ञेयमासंगताः काममादताः ६० सयुवा रूपवान् कजो मृदुभाषि मनोरमः दृष्ट्वा तां सु
 मलासवीः पंचवत्सरा आरोग्यं कृत्वा हात्मा माह भावमकल्पयत ६१ आत्मारामो
 गविकारं च स्वस्य एव सतादिवान् ६२ तस्मिंशं यो सुरम्यां वददुनायः सुसंयुक्तो परार्थस
 प्रादः च वकुशपाशिरतं दितः उपासपश्चिमां संध्यां ध्यानमेवान्वपद्यत ६३ याममेकं स्थि
 ॥ पुनः पुनः ॥ त्रिचोदनिष्ठमतः परं ६६ पाश्चात्सयामिनीयामं ध्यानमेवान्वपद्यत ६७ प्रातः क्रियां कृत्वा

राम०
३४

centimeter

5

10

15

20

25

30

不

२. भा. प्र.

३६

हृत्तां जितात्मना ॥ १॥ ॥ इति श्रीभागवते महापुराणे प्रथमोऽध्यायः ॥
यामध्ये वर्तमानः सकथं निस्पृहो भवेत् १ शास्त्रज्ञानं च संशयानि सविचारं सज्जनं
तुं शास्त्रो बोधो दिनसमः यथा न नश्यति तमः कृत्यादीपवासीया ३ अदोहः सर्वभूतेषु कर्तव्यः सर्व
वेतया ४ वित्तैषां गान्ते शांता हे पाराज सुखेच्छणा जयेषां च संशयो मे जीवन्मुक्तः कथं भवेत् ५ वा
स्वपरत्वं गतं नास्ति विदेह स्वकथं नृप ६ कदुतिष्ठा कषाया न्तरसत्वे तु शुभाशुभात् शुभेषु मते वित्तं ना
षु सिद्ध्यत वराजन्मवेच्छिह अवस्था यत्कथं कालं तुरीयो सी कथं नृप ७ राजाश्चरथ पाराताः सर्ववैदः
मसेत्वं न ममसे ८ मिष्टमसि सहा राजसुदितो विमना विभो मालायां च तया सपे समद्वन्द्वन नृपो तम
लोष्टात्मकां वनः एकात्मबुद्धिः सर्वत्र हितकृत् सर्वजंतुषु ९ न मे घरा मते वित्तं गृहहारादिषु नृप एका
तिः १२ निःसंगो निर्ममः शांततपत्रमूलफलाशनः महाबुद्धिचरिष्यामि निर्द्वन्द्वानि परिग्रहः १३ किं
पया निःसंगमनसः कामं गुरातीत स्पार्थिवा १४ वित्तं ते विविधा कारना नारागसन्नाकुलं दम्भे

षसे १५ कदाचिच्छत्रजा विंताधनजा वक्रहावन कदाचिन्मैत्र्या विंता निश्चितोसि कदा नृप १६
ताः तेपि मुत्संति संसारे जानन्मिथ्येति सर्वथा १७ तव वंशमुत्थानं विदेहा इति भूपते तोरि कं ना
विधाधरो यथा भूखो जन्मा धृक्कदिवाकरः लक्ष्मीधरो हरिश्च नाम ते वा निरर्थकं १८ तव वंशोद्भा
हा इति विख्यातानामतः कर्म तो न ते २० निमिना मा भव राजा सर्वत कुले नृप यत्तार्थे सत राजर्षि वशिष्ठं त्वं गच्छ २१ तं मया
सत राजा रोवाच नृप मुनिः निमंत्रितोस्मि यत्तार्थे देवे देवा धुना किल २२ कृत्वा तस्य मखं सरां करिष्यामि तं मे वै तावत्कुरु धरा नेने
इ संसारं तु शनैः शनैः २३ इत्युक्त्वा निर्ययौ सोऽथ महेश्वर जने मुनिः निमिररस्यं गुरुं कृत्वा वकारं स मुत्र मे २४ तच्छ्रुत्वा कां धरो
स्यार्थे वशिष्ठो नृपति पुनः शशाप च तपस्व ब्रह्म गुरु लोपक २५ राजापितृशशापाश्रुतवापि वपतस्विति अम्यो मशापास्यतितो
तावेव च मया श्रुतं २६ विदेहाय दिराजं इकथं शशो गुरुस्वयं विनोदस्व मे वित्तं विभाति नृप सतमा ॥ जनक उवाच सत्यमुत्तं त्वया
नात्र मिथ्या किंचिदिदं मतं तथापि गुरुविप्रेर्गुरुर्मसि सुप्रजितः २७ पितुः २८ गपरेषा पवनं गंतुं त्वमिच्छसि मर्गेः सह सुसंव
धो भविता ते न संशयः २९ महाभूतानि सर्वत्र निःसंगः क्व भविष्यसि आहारा परः शविता निश्चितस्यात्कथं मुने ३० दंडाजि

दे० भा० प्र०

३७

ननु ताचिंतायथा तवनेपि च तथैव रामचिंता मेचिंतयानस्यवानवा ३१ विकल्पोपहतः तदेव दूरेण मुपागतः नमो विकल्पसंरोहो निर्वि
कल्पोस्मि सर्वदा ३२ सुखं स्वयमिविप्राहं सुरं भुंजामि सर्वदा ननु दोस्मीति बुद्ध्याहं तदेव मरुत्तुने त्वं तुदः त्विसहैवा सिद्धो हमिति
शंकया इति शंकापरित्यज्य सुखी भव समाहितः ३४ देहोयं मम वधोयं नममोति च सुखी तदा धनं गृहं राज्यं न मेति च विनिश्चयः ३५
सतत उवाच ॥ तच्छृत्वा वचनं तस्य शुकः प्रीतमता भवत आष्टकं तेजगामाश्रया ससाश्रममुत्तम ३६ आगच्छते मुकुंदं दृष्ट्वा व्यासोऽपि सुखमा
सवान् आलिङ्ग्य ध्यायन् मूर्च्छितं पश्य कशले पुनः ३७ स्थितस्तत्राश्रमे रम्ये पितुः पार्श्वे समाहितः वेदाध्ययनसंपन्नः सर्वशास्त्रविशा
रदः ३८ जनकस्य दिशां दृष्ट्वा राजसूयमहात्मनः सनिर्दृष्टिं परां प्राप पितुः श्रमसंस्थितः ३९ पितृणां सुभगां दं पापी वरीनामसु
दरी शुक्रश्चकार पत्नीतां योगमार्गं स्थितोऽपि हि ४० सततं ज्ञानयामास पुत्राश्च त्वार एव हि कृष्णांगो मम वंशमुभयं प्रवर्धयन्
४१ कन्यां क्लीसमुसाधव्या सपुत्रः प्रतापवान् दहौ विभ्राज पुत्राय अणुहाय महात्मने ४२ आनन्दो
तापवान् ब्रह्मन् पृथिवीपालः सुकन्याससमुद्भव ४३ कालेन कियता तत्र नारदस्योपदेशात्
तमे ४४ कैलासशिखरमेतत्कासं गपितुः शुकः ध्यानमास्थाय विपुलं स्थितः संगपरां मुः